

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto III.

V Celoveci, 1. februarja 1883.

Štev. 2.

Luteranci.

Historičen roman. Spisal Anton Koder.

(Dalje.)

Četrto poglavje.

Če vnamemo žensko le za svoj govor,
Ogrejemo jo lahko tudi za svoje srce.

Byron.

V Brdskem gradu poleg Kranja bilo je v začetku naše povesti jako mirno življenje. Naznanili smo že, da je odpotoval ravno tedaj grajščak baron Pavel Brdski o verskih zadevah na Nemško, kjer se je mudil nekaj tednov. Gospodaril je med tem oskrbnik Piber in mlada baronessa, grajščakova sestra Valerija, na tedaj imenitnem gradu.

Baš isto nedeljo, ko je pridigoval škof Urban v Kranji, obiskala je baronico Valerijo njena prijateljica Lavra plemenita Koronini iz Strmola. Čula je že namreč toliko o Jarneji Knafli, da jo je zanimalo zvedeti, kakó se bode opravičeval pred škofom. In ker jej je bilo znano, da je Knafelj prijatelj Brdskega grajščaka, pričakovala je najbolj zanesljivih novic pri svojej prijateljici.

Mračilo se je isti večer, ko je bil v Kranji vrišč, vzbujen po škofovej pridigi, največji in ko so jeli mestjanje prodirati v hiše, menéé dobiti v pest brezverca in zapeljivca Knaflja.

In o tem času sta zunaj mesta za Jahačevo pristavo dva jezdeca zajahala pripravljena konja in drvila v silnem diru proti Brdskemu gradu. Prišedši do Kokrskega mostú, najdeta prehod zagrajen. Kranjski mestjan, ki je óndi s povzdigneno sulico na straži stal, poznal je sicer starega jezdeca, Brdskega oskrbnika Pibra in ga molčéé pozdravil, a zagraje ni hotel odpreti, trdéé, da ima ostro povelje, nikogar pustiti črez most.

Med tem izgovorom pa je skrivaje opazoval oskrbnikovega tovariša, mladega blodoličnega jezdeca, ki je bil zavit črez ušesi v plašč ter se nekoliko skrival njegovim pogledom.

Že je hotel vzkliknoti, da je kakor lisica lisjaku ta jezdec Knaflju podoben, ktereга lové nocój kakor volka v gošči, ko zažvižga težek jermenast bič okoli njegovih ušes, da mu vzame vid in posluš. Ko se zopet zavé, čuje le še odmev konjskih kopit v daljavi. Zaradi tega hiti na vso sapo v mesto naznanjat, da je sam škrat odpeljal luteranca pred njegovimi očmi črez most, njemu pa tako naredil, da se ni ganoti mogel z mesta, kakor da bi bil okamenel.

Veliko senzacijo je pouzročila ta dogodba v Kranji. Strah je pretresel katoličane, da si niso upali dalje Knaflja zasledovati. Luteranci pa so bili še bolj prepričani o svojej pravičnej in edino svetej ideji.

Nenavadno nemirna bila je ista noč na Brdu. Oskrbnik Piber je postavil ob ozidji na vseh svetovnih stranéh svoje hlapce na stražo; kajti bal se je, da udarijo v noči Kranjčanje na grad, saj ga je nedvomno izdal stražnik ob mostu. Potém pa je hotel tudi slovesno praznovati rešitev svojega prijatelja Knaflja. Povabil je zaradi tega nekaj skrivnih znancev iz Kranja, ki so poslednjemu pomagali k begu, med drugimi tudi kovača Jurja Gogalo in Florijana Leskovica.

Pozna noč je bila, ko so sedeli Knafljevi prijatelji v grajskej dvorani pri vinu ter glasno ugibali in se prepirali, kako naj sedaj razširjajo in ščitijo luteranstvo, ko je izgubilo zadnjo pomoč v mestu, in kako se naj skrivaj pridigarji pred preganjalci, dokler se zopet ne poleže oblastij prvi vihar.

Sklenolo se je, da morajo koncentrovati vse svoje moči na gradove in plemstvo, kajti ono edino ima moč in upliv med Slovenci.

Oskrbnik Piber je naznanil napósled tudi Knaflju, da sedanje njegovo zavetje v mestnem obližji ni brez nevarnosti in da mu hoče preskrbeti toliko časa, dokler se ne vrne grajšček baron Pavel z Nemskega, bolj varno skrivališče. Prečita mu tudi povelje, ki se je dalo grajščaku zaradi njega, o katerem piše Dimitz: „Auch dem Freiherrn von Egg wurde befohlen, den im Schlosse Egg wohnhaften Prediger Bartelme Knaffel aus dem Lande zu schaffen“. „Jutre zjutraj,“ dejal je, „vrne se prijateljica naše baronice Valerije, Lavra Koronini v Strmol, in ti moraš z njo, naj velja kar hoče. Strmolski grad je mogočen, v zatišji stojéč, za njim so obrasteni gozdje, in grajšček Koronini je mož, ki se ne bavi z javnostjo. Kdor živi pod njegovo streho, skrit je, komur in kolikor časa mu je volja. Svojo duhovsko opravo pustiš tukaj, in ker je v Strmol le dve uri hodá, pokličemo te, kedar hočemo in kedar je priložnost, da te potrebujemo; potém pa zopet izgineš v svoj strmolski brlog.“

Vsi tovariši so prikimavali in kričali, da je izvrsten ta svèt, in tudi Knafelj sam ga je bil vesel.

„Služba res ni častna, ktero bodeš opravljal na Strmolu,“ nadaljuje zopet oskrbnik. „A za takov namen, prepričan sem, ne poznaš ti no-

bene težave. Nedavno mi je namreč naročeval Strmolski grajšček, naj mu oskrbim zanesljivega kočijaša. In ti si kakor stvarjen za takov posel. Lične postave si, govoriti umeš, če hočeš, in tako imaš priložnost opazovati in čuvati, kako se razvija naša ideja po gradéh.

Le toliko pazi, da se ne izdaš grajščaku. On je zagrizen katoličan, lahko tebi in našej stvari škoduje. Rajši skušaj, da se prikupiš grajskeje hčeri Lavri; plavooka rumenolaska je in edini otrok ter odmenjen v samostan, če se ne oglasi primeren ženin.“

Smejali so se možakarji tem besedam, in na srečo svojega tovariša Knaflja povzdigovali so vrče.

Molčal je poslednji; kajti posel grajščinskega čuvaja bil je malo zapeljiv slovečemu pridigarju novih verskih idej, a videzno je kazal zadovoljno lice.

Pozno je bilo isto noč, ko se poslové tovariši, in še en pot pristavi oskrbnik: „Stori torej Knafelj, kar sem ti svetoval, žal ti ne bode; Ti Gogala ga pa spremiš jež ter mi poroči potém, kaj govori ljudstvo o večerajšnjem najinem begu.

Lepo je vzhajalo solnce izza Kamniških planin, ko je zdrdrala iz Brdskega dvorišča črna kočija, katero je vodil raz kozla črnolas mlad kočijaš. Nekako romantično je senčil njegovo intelligentno visoko čelo širokokrajnik, da so se grajski hlapiči nevedoma spogledovali, kakor da bi bili hoteli reči: „Bes ga vzemi, od kod se pa ta vmešuje v naš posel“.

Tudi mladej grajščakinji Lavri Strmolskeje bil je bajè povšeči kočijaš, in več potov se je ozrla od strani na kozla, da bi opazovala lice in črno nekako melanholično oko svojega vznika.

Počasi se je vozila kočija, kajti tedanji neokretni, le na moč, prostornost, dolgotrajnost izdelani gosposki vozovi in pa slaba cesta zavirali so elegantno vožnjo današnjega časa.

Poslednje je bilo neizkušenemu kočijašu Knaflju jako po volji. Časa je imel dovolj za premislek, kako se na ozkem potu izognoti temu in onemu nasproti se pomikajočemu vozu, kako vladati konje na ovinkih in oglih ter povrh še zabavati mlado gospico v kočiji sedečo.

V srednjem veku in tudi še v času naše povesti imela je bogata gospoda po gradéh najete posebne ljudi, dvorske noree imenovane, ki so jo spremljali povsod in kratkočasili s svojim neutrudnim humorjem in neusahljivimi burkami.

Manjši grajščaki in manj premožni, katerim je bil poseben norec predrag, jemali so najrajši v službo sluge in kočijaše z navedenimi lastnostmi, in po oceni poslednjih odškodoval se je takov posel bolj kot po ročnosti in zvestobi.

Malo je veljal torej kočijaš, ki je molčal sedéč na kozlu; to je tudi dobro vedel naš Knafelj. Zaradi tega je jedva izpeljavši iz Brdskega dvo-

rišča zavrtil svoj kočijaški život za devetdeset stopinj okoli svoje osi, zavil usta in obraz v smešno podobo, poklonil se globoko gospici in pristavil: „Baronessa žlahtna, moji konji imajo spredaj tri sto griv in ene pol, baš zdaj sem jih preštel. Tiste pol so izgubili včeraj, ker so luterš Knaflja iz Kranja nosili, ki se je s škofom Urbanom sprl in je jezik za nekaj vatlov predolg imel.“

Smejala se je baronica Strmolska, da so se jej jamice delale na licih in da je dve vrsti kakor biseri svetlih zob pokazala svojemu tovarišu na kozlu, in niti opazila ni, kako je porabil kočijaš to priložnost, da je pogledal globoko v njene plave oči, ki so jej iskriale pod rumenimi kodri.

„Ali je res tako lep in mlad isti luteranec Kranjski?“ vpraša potém baronica kočijaša; kajti že prvi njegov dovtip, če kdo temu verjame, vzbudil jej je sympathijo do njega.

„Ali ga še niste videli?“ odgovarja smeje se voznik. „Takov je, pravim vam baronica žlahtna, da ga hodijo ljudje devet ur daleč gledat, celó iz Ljubljane priromajo v Kranj, posebno pa mlade žene in dekleta. Vsaka poslednjih pa ali verjame njegovim lepim besedam in postane luteranka ali pa zblazni, ker je deklicam prepovedano zaljubiti se v duhovnika, ki se ženiti ne sme. Povém vam, tudi jaz sem ga šel poslušat v Kranj in stavim kar hočete, da bi me bil tudi preveril in zapeljal, ko bi bil ženska, in žal mi je bilo skoro, da sem mož, ubog grajski norec in kočijaš, ko bi bil lahko kaj drugega, kaj več, če bi ljudje čutili, da hodijo v temi, ko sije jasno solnce.“

Čudno so odmevale te besede govorjene v smehu in z nekako grenko ironijo v srci mlade gospice.

Vedela ni, ali bi se jim smejala ali pomilovala svojega voznika, ki druží tako nerazumno norčijo z resnobo.

Poslednjega se sicer ni upala, akoravno si ni mogla skrivati misli, da je to nekakov poseben kočijaš, bolj nežen, priljuden, omikan od drugih in — lep, mnogo prelep za takov posel.

Tihota je bila potém na gosposkem vozu nekaj časa.

„Smešen sem in smešim se sam, prokleta osoda!“ dejal je Knafelj sam pri sebi. „Vendar nosimo zdaj, kar smo si naložili. Nevredno je moškega imena dejanje, ki se opušča sredi pota.“

In trenotek pozneje je pokazal, da je mož beseda nasproti svojim nazorom; kajti zopet je zavrtil život na kozlu proti svojej gospici in šale je izbíjal in dvotipe lovil. In čudno, kakor da bi se bila situacija med grajsko hčerjo in njenim voznikom izpremenila iz norčije v prijateljstvo, tako je tekel odslej njun pogovor. Če ne naravnost, a po umetno stavljenih vprašanjih je zvedela gospica, da je njen voznik dober Knafeljev znanec in zveden v njegovih idejah, ki so se jej dozdevale jako bistro-

umne, ter da je bil stoprav nekaj dnij v službi na Brdu in da ga je ponudil Brdski oskrbnik za kočijaša njenemu očetu.

Veselila se je skrivaje poslednjega; kajti prijetno se je odlikoval njen voznik od dosedanjih strmolskih starih kočijašev, povrh je jako dolgočasno domá, ker oče ne sprejema pogostih pohodov in je malo-beseden.

Tako globoko se je zapletla neizkušena deklica v to bodočo izpremembo na njenem domovanji, da je v svojej najivnosti odkrila celó svojemu vozniku, da hoče prositi očeta, da ga gotovo sprejme v službo in boljše odškoduje od dosedanjih kočijašev; in kako bode prijetno, ko se vozita potém z domačimi konji, ki so mnogo lepši od brdskih, in kako da rada jaha svojega konja, ki ga je dobila od Kriškega grajščaka itd.

Med takim pogovorom sta se vozila naša znanca proti Strmolu, in Knafelj je nedvomno pozabil za nekaj časa, kako se je izpremenila nenadno njegova osoda; kajti vesel je bil, kakor nekdej, ko še ni poznal boja v prsah, tedaj ko je še veroval vsemu, kar ga je njegova rajnka mati učila, in tedaj ko je prvič čutil blagodejno moč ljubljene ženske do moškega srca.

Peto poglavje.

Al' je čudo, da je njega tud' zmotilo žensko lice?

Levstik.

Sovraštvo katoliških Gorenjcev proti javnim in skrivnim luterancem v okrajih Kranjskega mesta postajalo je večje in večje. Gonili so jih in zasledovali kakor zajce te luterš ljudi, tako so jih namreč zvali, in gorjé mu je bilo, kdor je prišel v pest razgadjenemu kmetstvu in njegovim ovaduhom.

Jeza in razkačenost je segala tako daleč, da so hodili kmetje zvečer poslušat pod okna svojih sosedov, ali upletajo v svojo večerno molitev tudi „Češčeno Marijo“ in ali izpuščajo, kedar poldne zvoni „Angeljsko češčenje“. Več potov se je primerilo potém, da je pogorela črez noč hiša skrivnega luteranca, in nihče ni zvedel, kdo mu je posadil rudečega petelina na streho. Niti gasiti in ne pomagati niso sosedje hoteli takovemu nesrečniku.

„Verski fanatisem je najbolj silna in nepremagljiva moč na svetu, ki miruje le tedaj, kedar je zadušila vse svoje nasprotje ali pa se uničila sama v lastnej slepej strasti,“ pravi neki zgodovinar.

Fanatisem v priprostem ljudstvu pa je erynija, ki za svoj namen uniči najlepše vezi prijateljstva in sorodstva ter živi le strasti in obljubljenemu plačilu, brez kterega, naj si bode duševen ali materijalen, ni fanatisma, pristavljamo mi temu izreku.

Enak je bil položaj tudi v dobi verske prekucije na Slovenskem. Izdajalcem luteranstva niso bila obljubljena samo duševna plačila, temveč tudi denarna darila od svetovne gosposke.

Ni čuda torej, da so se skušali ne samo podkupljenci, temveč vzlasti glavarji in sodei posameznih mest in okrajev, kdo bode prekosil drugega v gorečnosti proti krivoverstvu in preganjanji njegovih prijateljev.

V tem oziru se je odlikovalo tedaj posebno mesto Kamnik. Še bolj kakor v starodavnem Kranji razširilo se je bilo med kamniškimi mestjani in okoličani luteranstvo, in navdušeni so bili zá-nj najbolj imoviti posestniki in celó v obilnem številu ženski spol.

Zakrivil je neki to nevedoma naš znanec Knafelj, ki je kaplanoval prvo leto svojega pastirovanja v Kamniku in se je bil priljubil zaradi priprostega vedenja in veselosti mestjanstvu in je morda sem ter tja v veselej družbi i premalo besede tehtal.

Ker je tudi nekoliko prerad z ženstvom občeval in so govorili hudobni jeziki, da je prevelik prijatelj lepe mlade mestjanke vdove Stobe, premestil ga je škof Urban v Kranj.

Tu je pokazal Knafelj prvič javno in odločno svoje luteranstvo v govorih in pridigah proti duhovskemu coelibatu itd.

Če trdimo, da je bila ženska, lepa žena kriva njegovega renegatstva okrepčujemo le stari slovenski pregovor, ki pravi: „Kar hudič ne more storiti, baba izvrši“.

Ves Kamnik je obžaloval, da mu je odstranjen tako ljubezniv mož, najhujše pa je bilo to zadelo mlado vdovo Stobe. Verjeti nočemo, da je imela s Knafljem že tedaj ljubezensko znanje, a resnica je, da se je bila ona zaljubila vá-nj z največjim ognjem svojega po ljubezni hrepenečega srca in da je pretresovala pogosto in natančno ideje nove vere in se vnela zá-nje, če ne iz prepričanja, vsaj iz sodbe, da ni nemogoča in brezkoristna njena sympathija do Knaflja, ko bi se hotel tudi on ogreti za luteranstvo.

To našo sodbo potrjuje najbolj resnica, da je mlada vdova Stobe v enem letu po Knafljevem odstranjenji pridobila pol Kamnika in njegove okolice za nove verske ideje in da si je upala celó na javne trge sklicovati ljudske shode, kjer je pridigovala v luteranskem smislu.

V tem poslu jo je podpirala posebno njena prijateljica pekovska hči Marjeta Šelebrin, jako pogumna mlada deklica, ker jej je postal njen lubček nezvest ter odšel v neki samostan, in pa jako uplivni mestni pisar Naglič. Kot posebno navdušeni mestjanje za novo vero znani so iz one dobe tudi še Simon Voglar, Matija Goriček, Urban Kos in Juri Kriškar.

Stoprav resno postopanje deželске in duhovske gosposke proti krivoverstvu, ki se je pričelo baš s škofovo pridigo v Kranji, naredilo je precejšnjo črto črez javno luteransko razširjevanje v kamniškej okolici.

Posebno mestni sodec Gregor Kramar se je upiral z vso silo in odločnostjo proti luteranstvu in je strahoval, kolikor mu je pripuščala njegova ne baš majhna gosposka moč in oblast, razširjevalce brezverskih idej.

Zaradi tega je naravno, da so morali skrbeti ondotni javni luteranci ne le za svojo osebno svobodo, temveč tudi kako bi se pospeševala verska zadeva skrivaje in uspešno. Izpreminjali so torej odslej svoja zbirališča, ogibali se mesta in njegove gosposke ter si izbrali za sedaj prostorno Bobkovo hišo v bližnji vasi: Podgorje za svoje svetišče.

Ondi so pridigovali, podučevali nove ude, opravljali svojo božjo službo, krstili luterske otroke in poročevali zakonske pare. Na pokopališči Podgorske crkve svetega Miklavža izbrali so si celó poseben prostor, kjer so pokopavali mrličje iz vse kamniške okolice.

Poslednje je trajalo brez ovir najmanj deset let. Še le nadvojvoda Karol je prepovedal s postavo dne 28. novembra l. 1564. te protestantske konventikle v Podgorji, kakor jih imenuje zgodovinar. In zopet je bil kamniški mestni sodec Kramar pooblaščen, da je z vso svojo sodniško dostojnostjo nadzoroval omenjeno zapoved.

Povrh so se razpisala tudi posebna darila za denunciacijo in preganjanje protestantov. Tri sto srebernjakov, v istej dobi gotovo lepo plačilo, bilo je obljubljenih vsakemu, ki pripelje ali ovadi oblasti živega luteranca; kdor ga pa skriva in podpira, izgubi vse svoje premoženje in povrh se mu odsodi še toliko in toliko palic na golo truplo in se izpostavi na Kamniškem trgu privezan na sramotni steber, kjer ga ima pravico psovati in zaničevati vsak gledalec, kolikor se mu poljubi. Lahko je razumljivo, da so imeli kamniški luteranci žalostno osodo in hud boj po tej ostrej naredbi.

In baš v takovem položaji zvedó povrh novico o razbitji protestantstva v Kranji in da je izginol brez sledú ves njihov up in skrivna pomoč, kaplan Jarnej Knafelj. Neki so trdili, da je bil ubit na svojem begu, drugi, da je utonol vržen v Kokro, tretji pa, kar jih je najhujše zadelo, da je celó preklical svoje prejšnje krive nauke in je prosil ljubljanskega škofa javno odpuščenja.

Prva nedelja v adventu je bila istega leta, ko so bili zbrani v Podgorskej crkvi na vse zgodaj luteranci ter so pričakovali obljubljenega pridigarja Knaflja, o katerem so po mnogem trudu zvedeli, da nekje na Gorenjskem skrit živi, da bi jim svetoval v njihovej zadregi in se povrh opravičil o svojej lastnej mlačnosti v poslednjem času.

Mrmrali so že nevoljni možakarji v crkvi zaradi dolgega čakanja, ko se odpró durice na prižnici, in prikaže se mlad, visokorasten, gladkoličen duhovnik v črnem talarji.

Zganejo se poslušalci pri njegovem pogledu, kakor da bi jim ne bilo povšeči pridigarjevo goreče okó, visoko čelo in kostanjevi v dolgih

kitah po hrbtu se vsipajoči lasje. In še le ko pozdravi duhovnik z nekako osornim, nevoljnim glasom svoje ovčice, jamejo se stikati glave poslušalcev, ki si šepčejo in nekako preplašeno roke sklepajo: Ni ga Knaflja, ona vé dobro, zakaj ne, in nič nam ni prida pričakovati.

Med tem povzdigne pridigar, mlada vdova iz Kamnika, Katarina Stobe svoj glas.

Kakor da bi bila strela udarila med poslušalec, tako ostrmé že pri prvih njenih besedah; kajti nekaj posebnega je imela ta duhovita, energična ženska v svojem vedenji, in nekakov nepopisljiv nimbus si je vedela pridobiti s svojo telesno lepoto in čudovito zgovornostjo.

Lahko je torej umevno, da je znala mladega Knaflja zaplesti v svoje ljubeznive zanjke, ktere se nikjer in nikdar ne razpletó rade, ako so ujele svoj plen.

Pridigovala je lepa pridigarca v začetku svojega govora o nesreči in preganjanji novoverskih idej, proti katerim se je bila v poslednjem času uprla kratkovidna crkvena in deželjska gosposka, in dokazovala ter izpodbujevala je s prepričevalnimi besedami, da je to preganjanje svete stvari le začasno, da požari po končanem boji toliko lepše uma luč nad sedanje temoto.

Po takovih splošnih opombah razgrel se je vedno bolj in bolj njen glas, bičala je brezozirno mlačnost lastnih prijateljev, ki se straše kakor otroci vsake sapice ali pa puščajo osebnim koristim ali strastim služéč voje zastave ter izdajejo svoje brate.

Med tem je postajalo občinstvo v crkvi vedno bolj nemirno; kajti razumelo je, kam merijo te puščice, in že je imenovalo šepetaje sèm ter tja ime: Knafelj renegat.

Takovo situvacijo porabila je pridigarca Stobe na korist svojemu govoru, in zaklicala je strastno svojim poslušalcem: „Knafelj, prav imate, on je begun iz našega tabora. Zatajil je morda že našo stvar in prelomil svojo prisego.

Dva poslanca sèm že poslala v njegovo skrivališče ter ga pozvala sèm, kjer potrebujemo pogumnih delavnih mož; a vselej je našel izgovor za svojo mlačnost.

Zdaj je posoda moje in tudi vaše potrpežljivosti polna. Pozivljam vas, da sklenemo danes na tem svetem mestu, da se pošlje deputacija dveh najbolj zanesljivih mož z zadnjim poveljem k njemu, naj se pride opravičevati zaradi svoje bojzljivosti; ali pa izgovorimo pred oltarjem skrivno sodbo nad njegovo glavo; kaj pomeni ona, razumete, skrbeti pa hočem jaz, da se izvrši brez zamude.“

Nepopisljivo navdušenje ter sovraštvo in strast vzbudila je pridigarca s svojim govorom.

Čuli so se obili klici: „Stobe je naš župnik in voditelj odslej“. Nekteri možakarji so hiteli celó na prižaniec ter nesli na svojih rokah lepo vdovo pred oltar, kjer so se nadaljevale molitve za uspeh nezmožljive Lutrove vere.

(Dalje pride.)

Rabeljsko jezero.

In na majhnem tam otoci

Lepa smreka zeleni

Tamkaj, tamkaj je prekrasno,

Kedar tiho se mračí,

Kedar sonce se vmeknilo

Davno daleč za goré,

In črez dol se vkrog razlega,

Zvon večerni milo zé.

In zvonjenje, čuj, odmeva

Od votlin skalovja v zrak,

Da zaziblje sè soglasjem

Stvarstvo v sèn mirán, sladák.

Temen in temnejši vedno

Svit smaragdni je valóv,

V gosto mračno noč zavije

Vsa lepota se bregóv.

In povodnjih lilij vzhaja

Iz globine zdaj srebró,

Cvetje vsako že poljubov

Lune čaka preželjnó.

Hipno, hipno, čudo rajsko!

Skaloviti velikán,

Ki preseza brate v krogi,

Ki med njimi je izbrán,

Krono viteško nositi,

Zobcev ktera ima pét,

On, ki s plaščem je ogrodnim

Od vrhá do tál odét,

Hipno, pravim, oj, pripravlja

Prizor krasen, čudovit,

Kajti z zlatimi potóci

Preslavljen je dolomit!

In svetloba, glej, prirašča

V ognja plameneči žar,

Ki počasi se spreminja

V rožne boje sladki čar.

Rudečica tudi zgine

Kakor žar poprej ognjen,

A z vijolično je lučje

Smeli hrib še razsvetljen.

In valóvi trepetajo,

In valóvi zašumé,

Srečni, da podobi taki

V zrcalo čistó služé.

A od malega otoka,

Tam kder smreka zeleni,

Gledam goro in jezero

S srcem svojim in z očmi.

Blaga, vneta pod drevesom

V prah poklekнем jaz zemljó,

Ter v molitev zatopljena

Sklepam ginena roké.

Lujiza Pesjakova.

Milko Vogrin.

Novela. Spisal dr. Stojan.

(Dalje.)

II.

Sreće plemenito — najboljši zaklad
Hrani in čuvaj, si star ali mlad.

Utis večerne zabave pri Skenovskih bil je Milku Vogrinu neizbrisljiv. Globoko v srce so mu rezale besede, ktere je slišal oni večer gospici Olgi na uho šepetati iz ust ošabnega nadporočnika, barona Roberta Bende. Nehoté si jih je večkrat ponavljal, in srd mu je polnil dušo. Edina tolažba mu je bila le to, da ne mislijo vsi ljudje tako in da je gospica Olga v svojem obnašanji proti njemu kazala drugo mišljenje in plemenitejše nazore.

Ko so se teden pozneje Konarski in dr. Vogrin zahvaljevali pri Skenovskih za zadnje povabilo, spoznal je Milko, da mu je ohranila Olga še isto prijaznost, ktero je kazala na plesnej zabavi. In tudi na pohodu, ko se je gospá Skenovska s svojo hčerjo poslavljala od Konarskih, ni mogel on v dekličinem obnašanji proti sebi opaziti, da bi se bil varal v svojem mnenji, — in to je ravno povzdigovalo in tolažilo Vogrina.

Kakor se pa pri človeku sploh notranje dušno stanje zrcali v njegovej zvanosti ter vsaka še tako majhna srčna žalost upliva na vse zvanje gibanje in početje, tako bi bil, dragi čitatelj, tudi ti kot dober opazovalec bral na Vogrinovem obrazu in v njegovih očéh vso znotranjo nevoljo. Milko Vogrin, sicer miren in zgovoren mož, kazal je zdaj v svojem kretanju in nenavadnej redkobesednosti notranjo nemirnost. In tudi sam je dobro čutil, da je izpremenjen, zatorej se je kolikor mogoče večjemu občevanju z grofom in grofinjo umikal.

A brez dobrodejnega upliva pa vendar ni bila ona veselica pri Skenovskih za Milka Vogrina. On je začel takoj o istinitosti vsega, kar je isti večer videl in slišal, premišljevali. „Vsakej stvari se pride od te ali one strani do jedra, in vsaka beseda hrani v sebi nekaj istine,“ trdil je sedaj Vogrin sam pri sebi ter si mislil: „Prav ima baron Benda, ako trdi, da živim le od tujih ljudij.“ Ali čudno se mu je zdelo, zakaj je pravil o tem gospici Olgi, tako da je on lahko vse od strani slišal, a njemu samemu ni ničesa na ravnost v oči povedal!

Tudi to si je Vogrin dobro tolmačil, také-le sklepajóč: „Nadporočnik Benda je v svojej bistroglednosti spoznal, da se je gospica Olga več ko je bilo treba z menoj, domačim učiteljem, zabavljala, in nad tem je hotel plemeniti baron izreči svojo nevoljo in me pri Olgi osmešiti in na nič postaviti.“

Vse to večkrat dobro premislivši uvidel je Vogrin, da mora od zdaj naprej vse žile napenjati, da si, naj veljá kar hoče, stalno mesto pribori. Skrajni čas je temu pa tudi že, kajti sedanji njegov učenec, mladi grof Hugon Konarski, imel je na jesen iti v vojaško akademijo. Vogrin se torej odloči tudi letos stalne professorske službe prositi, a povrh še osebno pri višjih šolskih uradih dotične prošnje podpirati. Šesto leto že prosi stalne službe pri ministerstvu, in vsako leto je ne le ene, ampak več, po pet do deset prošenj raznim šolskim svètom pošiljal. To ga je sevèda veljalo mnogo denarja, a zató pa je vsakokrat mogel na prošnji brati odlok: „Prošeno mesto se je drugam oddalo“. Slednjič je izgubil že ves pogum. Vse nade in upi so ga tem bolj zapuščali, čim bližje se je že mislil svojemu cilju.

Ni se torej čuditi, da je hodil Vogrin pobitega in obupnega srca, osobito pa še, ker ni imel prijatelja, kteremu bi bil v svojo tolažbo razkrival žalostno svoje stališče. Znanci njegovi slovenski in prijatelji, ki so se na Dunaji šolali, delovali so že skoro vsi in še delujejo v svojej domovini, kjer jih narod slovenski dobro pozna; drugi pa, ki so ostali v glavnem mestu, imeli so pa že svoje ognjišče in se zanimali bolj za obitelj svojo nego za nesrečnega nekdanjega prijatelja.

Dr. Milko Vogrin bi bil že davno službo dobil, ko bi ne bil tako ponosen bil in neomahljivega značaja. On ni hotel moledovati in prositi pri vsakej uplivnej osebi, naj ga podpira in mu službe izprosi. Najmanj pa bi bil hotel za tó žrtvovati svojo ljubezen do domovine in svojega naroda, kar se žalibože o takih prilikah pri nas Slovencih še dandanes čestokrat dogaja. Vogrin si je mislil: „Ne prokleta protekcija, ki se tako hudo šopiri, niti izdajalsko renegatstvo naj mi pripomagata do službe, temveč moje skušnje in sposobnosti.“ In tako je tudi storil, kar mu bodi na veke na čast in vsem v posnemovalen, uzoren zgled!

Ne vedóč, zakaj se mu prošnje tako lakonično odbijajo, ohrabri se nekega dne po onej nam znanej veselici ter gre h gospodu referentu srednjih šol popraševati o svojih zadevah. Ali Vogrin ostal je tudi po tem pohodu žalosten kakor prej, dà še večjo nezadovoljnost si mogel na njem opazovati. Zategadel ga neki dan grofinja Konarska, ko se je hotel hitro po obedu posloviti, nagovori:

„Zakaj pa zopet tako naglo, gospod doktor? Ali me hočete samo pustiti, saj vidite, da ni grofa domá. Pomudite se še malo! Mladi grof Hugon se naj danes sam po obedu zabavlja, a Vi imate še drugekrati dovolj časa nadaljevati svoje Archimedske studije.“

Tako častnemu povabilu se naš dvorljivi Vogrin ni mogel, pa tudi ne smel ustavljati; zatorej dostavi v svojej skromnosti: „Jaz prav rad ostanem, a bojim se, da bi bil milostljivej gospè grofinji dolgočasen družnik.“

„Te slabe lastnosti Vam ne sme nikdo pripisovati,“ odvrne s pohvalnimi besedami grofinja, „a opomniti moram vendar, da že opazujem več dnij neko otožnost na Vašem obličji. Že večkrat sem hotela vprašati, ali ste bolni ali kali, a nisem Vas nikjer drugje kakor pri obedu videla, vendar tú nisem takega vprašanja dostojnim smatrala. Zatorej mi danes odkrito brez ovinkov povéjte, kaj Vas tako teži.“

Nenadejano je prišlo Vogrinu to vprašanje, in rudečica ga oblije. Grofinja pa je spoznala, da je zadela pravo struno in da se ni varala v svojem opazovanji. Zaraditega še enkrat smeje se poudarja: „Danes mi ne uvidete. Vaše srce nekaj teži, in to mi morate razodeti!“

Tako odločnih besed ni Vogrin pričakoval. Zboji se na tihem, da bi bila grofinja njegovo srčno udanost do Olge že opazila. Zatorej se s prva izgovarja, da njegovo srce nobene težnje ne občuti, ali ko mu grofinja na ravnost pové, da opazuje na njem že od onega dne, ko je bil pri Skenovskih na plesnej zabavi, neko notranjo otožnost, ni mu moči dalje tajiti. Ali Milko si zdaj prav premišljeno iz neljube mu zadrege pomaga.

„Občudujem, milostljiva grofinja, kako dobro vse opazujete,“ odgovori nató laskavo Vogrin. „Prav imate, od onega dne sem rés nekako otožen, in k temu imam tudi mnogo razlogov. Kakor vidite, treba mi bode za drugo, in to stalno službo skrbeti. Mladi grof Hugon pride od doma proč v vojaško akademijo, in jaz sem potém tu pri Vas, milostljiva grofinja, nepotreben. Prosil sem torej pred nekimi dnevi, naj mi visoko ministerstvo izmed več razpisanih professorskih služeb eno podeli. Bil sem zaradi tega tudi pri gospodu referentu, ali kar sem od njega slišal, ne dela mi nobenega veselja, temveč naudaja mi dušo in srce z veliko bridkostjo.“

„Kako pa to,“ začudi se grofinja; „saj ste dober učitelj, kar vidim pri svojem sinu, in Vaša spričevala so tudi izvrstna, povrh ste doktor filozofije in še rezervni častnik, kar tudi človeku pri šolskej disciplini gotovo več koristi, nego škoduje.“

„To se meni samemu malo čudno zdi, da dobirajo mlajše in v marsičem slabše moči kakor jaz pred menoj stalne službe, a bolj se pa še zavzemam nad tem, da mi je gospod referent odkritosrčno rekel, da bi bil jaz že lani službo dobil, ko bi se ne bilo o meni nekaj poročalo, kar me dela vladi — „nezanesljivega“. Dalje mi gospod referent ni hotel tajnostij razkrivati ter me odslovil, obljubivši mi svojo pomoč. Šel bi bil tudi k Nj. excellenci, gospodu ministru za uk in bogočastje, ali ta odgovor mi je bil dovolj in tudi razumljiv. In to, milostljiva grofinja, me dela otožnega.“

„Rada Vam verjamem, gospod doktor, da polni taka izjava človeku srce z otožnostjo. A to tudi ni kaj malega, saj vémo, da ne more človek brez samostalnosti nič kaj vrednega početi. Kakor se ziblje la-

dija na valovitem morji sem in tja ter se mora valovom izogibati, da je ne preplavijo, tako je tudi s človekom, ki ne jadra v samostalnem čolnu prek burnih valov sedanjega življenja. Vse želje in upi mu ostajajo neizpolnjeni, in tudi srce ne najde zaželenega miru.“

„To občutim zdaj najbolj jaz, milostljiva grofinja,“ nadaljuje Vogrin. „Jaz gledam svoj čoln sredi valovitega morja, a ni mu pomoči od nobene strani. Jaz bi klical kakor mornar, ki vidi ladijo potapljati se, in prosil pomoči, a ne vidim rešilnega obrežja, kamor bi se naj razlegal moj glas. Zaupal sem preveč v vesla in vrvi svoje ladije, ali kaj pomaga, če pride vihar? On mi odnese vesla in vrvi z ladijo vred, in mornar je brez moči!“

„Nerazumljiva se mi dozdeva Vaša prilika,“ odgovori mu na zadnje besede grofinja. „Vesla in vrvi so Vaša spričevala, mornar ste Vi, kdo in kaj pa je vihar?“

„Kaj je vihar, grofinja? Viharju na morji enaka se mi zdi politična burja, ki neusmiljeno žene državni čoln — z nami, slabimi mornarji.“

„Zdaj Vas razumem, kam merite s svojo priliko, in mrena mi pada z očij. Poslušajte!“

Ne davno je bilo, ko nas je Nj. excellenca, gospod minister za uk in bogočastje obiskal. Med drugimi pogovori došli smo tudi na Vaše razmere in studije. Grof, moj soprog Vas je zelo hvalil in poudarjal, kako pride, da je tako dobra moč brez službe državne. Gospod minister se je umikal odgovornu, — hočem Vam odkrito govoriti,“ opazi pri teh besedah grofinja, — „a naposled je izustil ono pomenljivo besedo: „Dobra moč ni vselej dobra, le dobra in zanesljiva je nam najboljša, in za té moramo v prvej vrsti skrbeti.“

Meni so bile, kakor lahko umevno, te besede gospoda ministra nerazumljive, ali grof, moj soprog, raztolmačil mi jih je pozneje rekóč, da Vam je službovanje za supplenta v Celovci močno škodovalo. Zatorej je pa tudi poganjanje grofovo za Vas ostalo brez koristi in upliva, ali upanje še vedno imam, da se Vam letos vendar prošnja usliši. To upanje naj Vas tolaži, in to vzamete tudi lahko sebój na Koroško, v svojo toli ljubljeno domovino, kamor se mislimo letos za nekaj časa podati, kakor smo že zadnjič pri Skenovskih govorili. Izbijte si torej tugovanje in vso nevoljo o zmagovitem viharji in burji iz glave, saj ne pomaga človeku nič, ali v svojej onemoglosti toži ali se pa veseli. Jaz gojim z Vami veselo upanje, da Vas v prijetnej družbi — in pri teh besedah pogleda sumljivo in smeje se Vogrina — iznenadi drago Vam poročilo, da je prijadral Vaš čoln v varno zavetje!“

„Zahvaljujem se Vam, milostljiva grofinja, za te tolažilne besede. Človeku dé dobro pri srci, ako vidi, kakor zdaj jaz, da se tudi kdo drug

na svetu zá-nj zanima in čuti z njim. Danes so mi bile Vaše besede potrebne. One so me povzdignole ter mi povrnole prejšnje lahko dušno stanje. Jaz upam tedaj z Vami, milostljiva grofinja, da dosežem v kratkem svoj cilj. In to lepo nado nesem tudi sebój v svoj domači kraj, kjer se hočem o njej greti in z njo tolažiti.“

„Veseli me, gospod doktor, da Vas vidim bolj srčnega. Tako je prav. Pogum in srčnost pomaga več nego tožba in obup. Zdaj pa storite svoje pote in opravite, kar še imate s svojimi prošnjami dela, da bode do 1. junija vse v redu. Takoj prve dni prihodnjega meseca odrinemo v kopel na Koroško.“

„Ali se je naposled vendar le gospod zdravnik za koroško Belo pri Železni Kapli odločil,“ vpraša zdaj Vogrin grofinjo, kajti prej so dolgo med več kopelmi ugibali, kam bi se naj grof Konarski zdraviti šel.

„Ravno pred nekimi dnevi se je konečno Bela na Koroškem odločila. Nasvetovala nam je to kopel najbolj Nj. excellenca, vojaški minister, pri katerem je tudi danes grof v gostéh. Njemu je ta kopel najbolj pomagala, in upam, da bode i mojemu soprogu. A tudi jaz bi si rada ogledala krasno koroško deželo, o kateri veste Vi toliko lepega povedati, in ki že sluje dandanes s Tirolsko vred kot avstrijska Švica.“

„Zarés dežela naša je krasna, ozaljšana z lepimi jezери, visokimi gorami, z mnogimi majhnimi, cvetóčimi dolinicami. Čudili se bode te njene naravine lepote.“

„In tudi zabave in družbe nam ne bode manjkalo,“ nadaljuje grofinja. „Večkrat gremo lahko gospó Skenovsko in gospico Olgo v Poreče obiskavat, — in pri teh besedah obstoji kakor navlaš z glasom — in tam bode na jezeru mnogo veselja in radosti. Tja pride meseca julija tudi gospod vitez Skenovski z Vam že znanim baronom Bendo. Gospoda nadporočnika, sina baronovega, pa že najdemo tam, kakor mi je zadnjič pravil. Dobil je na dva meseca dopust, in ta čas se misli najboljše v Porečah počiniti za velike vojaške vaje, ki se imajo vršiti v avgustu in septembru na Ogerskem.“

Zadnja izjava gospé grofinje je kakor strela z jasnega neba zadéla Milka Vogrina. Težko se je premagoval in zakrival svoje srčno tesnobo. Obraz mu je postajal zdaj bled, kakor stena, zdaj rudéc, kakor da bi se ga bila vročica lotila. To premembo je sevéda tudi grofinja zapazila, ali v svojej rahločutnosti ga ni hotela po uzroku prašati, saj si ga je znala že itak sama tolmačiti, temveč spoznavši Vogrinovo zadrego pristavi še konečno:

„Tako sem Vam, gospod doktor, mnogokaj razkrila, kar Vas zna zanimati. Sicer se pa le ohrabrite, uredite vse kar je treba, ne obupajte nad samim sebój! Z Bogom!“

Pri zadnjih besedah mu podá roko v znamenje svoje udanosti in pomilovanja, a on jo poljubi spoštljivo ter se priklonivši poslovi.

Mislili smo si že, da je grofinja potolažila Milka Vogrina in mu izgnala iz glave tužno premišljevanje o svojej osodi. Veselili smo se, da ga je tako sočutno pomilovala ter mu vlivala lek upa v otožno srce njegovo. Ali žalibože, zadnje besede, ona izjava gospé grofinje, da že najdemo tam — v Porečah — pri Skenovskih nadporočnika Bendo, ta rek, ta misel, to je bilo strup njegovej duši. Sprva se je obraz njegov še izpreminjal, postajal zdaj bled, zdaj rudéč, ali ko je dospel Vogrin, prehodivši dolgi mostovž, iz obednice v svojo osamelo sobico, vsedel se je tja k mizi pri oknu in gledal mirno, nepremično vèn na vrt in na nebó. Ni več govoril sam sebjó in si tako lajšal srce, obraz se mu ni več izpreminjal, bil je bled, kakor da bi bila v telesu zastala kri.

Tako je sedel Milko dolgo časa pozabivši na vse, kar ga obdaje, ne menéč se za svojo osodo in bodočnost. Duh njegov ni bival zdaj v truplu, temveč prost vse telesne težkoče in zemskih verig krožil in plaval je tam kakor oblačič na nebu pod prostim nebeškim obokom. Iskal je po cvetočih livadah med dišečimi rožicami daleč tam — ob Vrbskem jezeru svojo družico. In našel jo je. Igrala je zdaj s cvetlicami, zdaj letala po vonjivem jezerskem obrežji, zdaj govorila z žuborečimi valčeki, zdaj ploskala z nežnimi ročicami po vodi in smejala se sama sebjó, ako jej je vodica nagajivo pljusknola v rudeče nedolžno ličice!

Kakor je menih v pravljici pozabil ob rajske ptice milem petji na svet in čas ter leta kot minute meril, tako je bilo duhu Vogrinovemu o teh prizorih. Gledal bi jih bil — na veke!

A nekdo potrka na sobina vrata, Vogrin se vzdrami, in duh njegov se povrne v prejšnjo realnost. Pred Vogrinom stoji gojenec njegov, grof Hugon, ki mu z veselim glasom naznanja, da so konji za ježo že osedlani.

Milko vstane z levo roko se podpirajóč, z desnico pa si briše čelo, kakor da bi si hotel s tem izgnati vse misli in sanje iz svoje prepolne glave. Molé si vzame klobuk in palčico, mahne z njo po zraku, kakor da bi hotel reči: „Vse je zastonj, vse je proč!“ potém pogladi ljubega mu konjička, skoči ná-nj ter zdirja v skoku tja pa prašnej cesti, neviden našemu pogledu!

Tam na Koroškem ob Vrbskem jezeru pa je ravno o tem času nганjala gospica Olga svoje otročje igre. Zdaj je trgala rožice pomladnje, zdaj pljuskala z vodico na obrežji, zdaj se smejala sama sebjó, ko so jej nagajivi valčeki namočili obličje z vodo, ker se je z njimi neljubo šalila. To nedolžno njeno igranje kazalo je zarés globok mir, ki je vladal v Olginem srci, med tem ko je dajal Vogrin notranji srd in svojo obupnost čutiti — ubogemu konjičku.

A zakaj bi ne bila Olga vesela? saj je tudi na njo kakor na vsakega človeka dobrodejno uplivala lepa okolica njenega poletnega domovanja. Z njo se je veselila tudi cela narava! Pomlad je bujno poganjala. Vsa природа bila je tako krasna, kakor da bi se bila navlašč zató olepšala, ker jo je prišla Olga s svojo materjo obiskavat. Tudi solnce se je radovalo nad Olgo in njeno materjo, kajti ni bilo dneva, da bi ne pozdravljalo Vrbskega jezera in njegove lepe nymfe, gospice Olge.

Villa, v kateri ste bivali Olga in mati, stala je tik jezera. Okoli hiše se je razprostiral krasen vrt, po katerem so vodili lepo urejeni, z belimi kamenčki nasuti potje. Zraven vrta je bil majhen gozdič, poln malega smrečja in druge plemenite jelovine. Mnoga počivališča z lepo narezljanimi sedeži in mizicami pa so vabila tu sprehajalca k hladnemu počitku.

Razgled z villine altane pa je bil čaroben. Pred seboj gledaš razprostrano, kakor zrelo čisto jezerno gladino z dvema otokoma. Na vzhodu te pozdravlja visoki Obir, na zatonu te gleda znameniti Dobrač, na jugu pa stojé pred teboj stare Karavanke, prek katerih hodi nevidni duh, ki združuje neločljivo brate kranjske s koroškimi Slovenci. Onkraj jezera pa še občuduješ staro z mahom obrasteno crkev: „Marija na Otocé“, ter se veseliš nad bujno naravo, ki tako krasno in blagodarno obdaje ta kinč koroški.

Ta kraj vzbuja vsakemu človeku, ki ga je le enkrat videl, neizbrisljiv spomin. Ako si, dragi čitatelj, kdaj v svojem življenji Vrbsko jezero obiskal, želel si ga zopet videti, in poslavljaljóč se od njegove slovenske okolice, klical si vselej z menoj vred: „Na svidenje, ti kras in kinč lepe zemlje slovenske!“

Kakor na vsako človeško srce, uplivala je dobrodejno naravna lepota Vrbskega jezera in njegove okolice tudi na nedolžno deklico Olgo. Čutila se je tú novorojeno ter se prav po otročje veselila pomladnje prirode.

Prve dneve je imela na svojem novem domovji mnogo opravka. Treba je bilo pozdraviti log in gaj, cvetice in rožice na gredicah, vzlasti pa ono utico na vrtu, kjer je lani toliko prijetnih ur preživela.

„Zdaj sem zopet tu, utica zelena! Kolikokrat sem mislila ná-te, odkar sem te zapustila! Ali zdaj ostanem tukaj pri tebi; tu na starej klopici bodem pletla, tu čitala, tu opazovala življenje na jezeru, tu gledala, kako poljublja solnce s svojimi žarečimi žarki vrhove velikanskih gorá v slovó.“

Tako nekako je nedolžna deklica pozdravljala utico na vrtu. Odslej ni bilo dneva, da bi je ne obiskavala, če je bilo tudi treba materi v marsičem pomagati. Prvi teden je hitro pretekkel. Najvažnejše stvari so se na vrtu in po sobah uredile. Zadnji teden meseca majnika pa še je je bil prav za prav počitku in okrepčavanju odločen.

Gospá Skenovska se je v kratkem boljše počutila ter postajala vedno krepkejša. Nehala je tudi toliko na dom misliti kakor prve dneve po svojem dohodu, ali tem bolj pa se je bavila z Olgo in večkrat k njej v utico prisedala. Pripravljala se je že čestokrat, da bi z njo govorila o nadporočniku Robertu Bendi; a do zdaj še ni bila izpolnila, kar jej je soproj pri odhodu naročal.

Mati je imela nalog govoriti s hčerjo o namerjavanej zvezi z baronom Robertom in pozvedeti o Olginej nagnenosti do njega. Vse to je pa bilo materi jako težko, ker je slutila, kako malo ljubezni do Roberta se nahaja v dekličinem srci. Dalje se jej je pa tudi zelo kočljivo zdelo, s tako mlado deklico pogovarjati se o najnežnejših srčnih čutih, a nevarno in celo škodljivo bi pa bilo, tako mlademu sreju vsiljevati ljubezen do človeka, ktereга, kakor se je videlo, visoko ne ceni. Sad takega vsiljevanja bilo bi le hudo sovraštvo, a ne ljubezen, in naposled bi se še utegnola v Olginem srci izeimiti kal tajne ljubezni. Žensko srce potrebuje zaslombe, ako se ima boriti proti neljubemu moškemu bitju, in ta zaslomba je ljubezen, ki jo goji srce do drugega bitja, dá ljubezen je lek zoper ljubezen!

Vse to je Olgina mati dobro uvidela. Zatorej ni o zadnjem ponočnem prizoru v hčerinej spalnici druga omenila, kakor da se imá Olga le materinej skrbi zahvaliti, da ni spala celo noč v naslonjači, a o sanjah, o imenu, ktereга je Olga v spanji klicala, o vsem tem ni modra mati govorila. Tudi tukaj v Porečah, kjer je bila sama z njo, odlagala je od dne do dne svoj namen in naročilo očetovo. A prišla je nagloma ura, ko je morala s hčerjo o vsem govoriti.

Dne 28. majnika, bil je torek, dobi gospa Skenovska pismo od svojega moža. V njem je poročal, da dojde gospod nadporočnik Robert Benda že v začetku junija v Poreče. Stanoval bode v sosednej villi ter se lahko vsak dan z Olgo in njeno materjo shajal. Vse drugo pa prepušča njej in hčerki, samo poroča mu naj, kakov uspeh je imelo njeno pogovarjanje z Olgo o namerjavanej zaroki in zvezi z Robertom. Mati se tedaj ohrabri in sklene, takoj prihodnji dan govoriti s hčerjo o znanej zadevi.

Ta dan je bilo krasno vreme. Niti oblaček se ni prikazoval na vedrem nebu, in čista nebeška modrina je odsevala iz globočine Vrbskega jezera, ki je bilo gladko kakor zrcalo. Danes si videl v njem, kako se kamenite čerf koroških gorá dotikajo nebeškega stropa, gledal si, kako se zrealijo v njem cvetóče livade, erkvíce, bele hišice, ljudje in živali ob vodovnem obrežji. To je krasen pogled, to so prizori, ki se jih nikdar ne naveličaš, in dalje ko jih gledaš, tem bolj te očarujejo.

Proti večeru tega krasnega dneva sedeli ste Olga in njena mati v utici ter zrlí tja po jezernej gladini. Solnce je ravno v nebó kipeči Obir ognjeno-rudeče žarilo ter se poslavljaló od planinskih sinov.

„Glej, mama, kako krasen je ta prizor,“ opozori Olga mater, ki je gledala proti solnčnemu zahodu. „Obir je kakor v ognju. Poglej ga, pa hitro, sicer se skrije solnce za gorami.“

Mati se obrne proti Obirju, občuduje planinsko žarenje, nekaj minut še, in solnce zatone.

„Zarés, tako krasnega prizora še nisve tukaj videli,“ odgovori zdaj mati vsa zamaknena.

„O dà, mama, dostikrat sve že gledali takih prizorov, ali vsak je tako lep in nov, da se nam poslednji najkrasnejši dozdeva. Na Dunaji nimamo takih naravnih lepot kakor tukaj, in meni se vidi, da ima gospod dr. Vogrin prav, ako trdi, da bi vsa ta krasota tam na Dunaji ne bila tako lepa, kakor je tukaj v njegovej domovini.“

„To je res,“ pritrdi mati, „ali vsak kraj ima svojo naravno lepoto, in vsak človek povzdiguje najbolj krasoto svoje domovine!“

„Ali glej, mama, kako pa je to, da se meni izmed vseh krajev, ktere sem videla, ta kraj najbolj dopada, dà on mi je celó milejši nego moj rojstni kraj? Tukaj se čutim tako prosto, tako veselo, kakor metuljček, ki leta od cvetlice do cvetlice; tû se čutim prerajeno, povzdigneno nad zemskim življenjem!“

„To je pripisovati naravi, ki nas obdaja, in sploh pomladi, ki upliva vzvišeno na nas,“ odgovori jej mati vsa začudjena nad Olginim govorjenjem.

„Kako pa to, mama?“ nadaljuje zopet deklica. „Meni je pri srei, kakor da je tu najlepše in najbolj veselo na svetu. Tu bi bivala vse svoje žive dni, tu bi ostala na veke. Ali najsrečnejše, zdi se mi, živelo bi se tam le na onem bregu jezera, tam gore v onej majhnej hišici, od ktere se nama bela stena sèm dol v utico blišči. Tam gore je ravno tako, kakor je opisal dr. Vogrin svoj idyllični dom.“

Pri teh besedah je deklica obmolknola, a mislila si je na tihem v svojem srei: „Tam bi bilo lepo z njim živeti, tam bi bila prava sreča domá!“

Ko ni deklica več glasú povzdignola, ampak premišljeva je zrla nemo pred se, prime jo mati za roko ter pravi:

„Necój se mi pa vidiš Olga malo izpremenjena! Na tvojo domišljijo so ti naravini prizori kaj močno uplivali! Kako da si tako zamišljena? Človek mora gledati življenje, kakor je, ne pa kakor si ga mi v srei slikamo. Dandanes je vse realno, in ona stara idylličnost je čisto že s svetá izginola. Ker pa moramo tudi mi s svetom iti, ko on z nami ne gre, tedaj je pa tudi nam biti realnim. In tako ti bode menda razumljivo, zakaj že tvoj oče zdaj zató skrbi, da bode njegova hči, slabo žensko bitje v sedanjem viharnem času, imela dobro zaslombo in pomoč v svojem življenji.“

Te besede so kakor strel vzdramile Olgino srce iz lepih sanj o srečnem, pravem zemskem življenji. Hipoma je stal v domišljiji pred njo nadporočnik Robert z vsemi slabimi lastnostmi, ktere je ona zadnji čas na njem opazovala. Predočevala si je posestvo njegovo in grajščino tam na planem, pustem Ogerskem in čutila že popolnoma, kako bi bila ondi zapuščena in nesrečna. Ali te slike so dirjale nagloma mimo njene duše ter napravljale prostor lepšim podobam. Pred njo je stopil Milko v vsej svojej znotranjej in zvananej lepoti, čutila se je z njim nerazločljivo združena tu na obalih Vrbskega jezera, kjer bi rada vedno prizore današnjim enake z njim občudovala.

V take slike utopljena ni sevěda Olga materi odgovorila, zatorej nadaljuje sama:

„Znano ti je menda, zakaj je slednji čas baron Robert tolikokrat k nam zahajal. Gotovo si že opazila, da se on zá-te jako poteguje, da ti je zeló prijazen, in da mu je naša hiša, tvoja družčina najljubša.“

Pri teh besedah še gleda hči vedno v tla, neizpregovorivši besedice. Treba je torej materi dalje govoriti:

„Iz vsega početja Robertovega pa moramo sklepati, da ima on do nas, vzlasti pa do tebe veliko nagnenost. To udanost Robertovo pa je oče njegov na ravnost potrdil, rekóč, da si smatra njegov sin za največjo srečo na svetu, imenovati nekđaj tebe — svojo ženo. Ako bi smel on upati v to blaženost, pravil je dalje baron njegov oče, ostavil bi vojaščino, prevzel grajščino in posestvo na Blatnem jezeru — in živel tam le tebi, le tvojej sreči.“

Tu je mati govor pretrgala čakaje, kaj odgovori na to hčerka Olga. Ali čakanje je bilo zastoj, zatorej nadaljuje:

„Tvoj oče in jaz sva bila te izjave vesela. Jaz sama sem se pričala, da si želi baron Robert pridobiti tvojo roko. Oče se je pogajal z očetom Robertovim ter spoznal njegove razmere in je zadovoljen. Mislil je sam o tem s teboj govoriti, ali naposled je to nežno nalogo meni prepustil. Ravno včeraj mi je oče pisal, kakor véš. V pismu me med drugim tudi vpraša, ali sem o tej zadevi že s teboj govorila. Dalje mi naznanja, da je sicer že vse v redu, kar se tiče Robertove zveze s teboj, le ti še moraš v njo privoliti; a to bodeš, kakor poznavá oče in jaz tvoje otročje srce in ubogljivost, rada storila.“

Čim dalje je mati tajnosti razkladala, tem, hitrejše in močnejše je bilo Olgi srce. Da bi pa zakrila svoj notranji boj, molčala je ter zrla mirno pred se. Delala se je, kakor da bi nič ne čutila in bi jej bilo vse to neznatno in malomarno. Ko tedaj mati nobenega odgovora ne dobí, nadaljuje zopet:

„Tvoje privoljenje v to zvezo pa si bode, kakor mi oče piše, baron Robert sam od tebe izprosil. On je že dobil na dva meseca dopust in

pride k nam v Poreče prve dni meseca junija. Do zaroke ostane tukaj, nató gre k velikim vojaškim vajam na Ogersko, in v jesen bomo lahko na Dunaji slovesno praznovali tvojo poroko.“

Najbolj so pretresle ubogo deklico besede, da pride po njeno privoljenje Robert sam, in to že v nekterih dneh. Sree se jej skrči, ko pomisli, da bode morala naravno lepoto Milkove domovine deliti s človekom, do kojega ne tli niti iskrica ljubezni v njenem srci.

„Tako sem ti zdaj ljuba Olga vse povedala,“ končuje naposled mati. „Prepričana sem, da si vesela, ko vidiš, kako skrbiva oče in jaz za te. Nadejam se, da odobruje tudi tvoje srce to najino namero, in da bodeš srečno živela z možem, ki ti ga je izbrala skrb tvojih starišev. — Ali ni to vse tako, Olga? Kaj porečeš ti na to? Govori, moje dete!“

„Kaj naj na vse to odgovorim, ljuba moja mati,“ izpregovori slednjič vendar le Olga z veliko malomarnostjo, a njen notranji nemir se je poznal na tresočem, plahem glasu, s katerim nadaljuje:

„Tu je toliko stvari, toliko odločilnih vprašanj, da ne vém, na katero bi naj najprej odgovorila. Glej, draga mati, ti si moje vse, ti si moje veselje in tolažilo. Ker mi ni Bog sestre dal, da bi jej potožila svoje gorje in lajšala z njo svoje notranje čute, obračam se do tebe, ti moja zlata mati. Hočem ti torej povedati vse, kar čuti moje sree, in te prositi s sklenenima rokama, ne zapusti me, ne vrzi me od sebe svojega otroka!“

In pri teh besedah objame z nežnima rokama svojo mater in jo poljubi gorko v lice. Solze otročje in materine ljubezni pa so v tem trenutku močile dvoje lic. A med tem ko si na materinih prsih hči s solzami tolaži ubogo srce, gladi jej mati rumenolase kodre, ki so se jej bili na ramena vsipali, šepetaje:

„Uteši se, Olga, uteši se. Saj si moja, moja edina hči, moje vse. Govori, kar ti srce teži, hočem te kakor sestra poslušati in čutiti s teboj.“

Vsled teh tolažilnih besed se deklica zopet zravna. Zjokala se je bila, in solze so jej srce olajšale.

„Davno že opazujem,“ povzame zdaj Olga z bolj odločnim glasom, „da me želi baron Robert snubiti. To sem že sicer pred zadnjo zabavo sumila, ali ta večer mi je on toliko razkril, da sem se prepričala, da je bila moja slutnja resnična.“

Ko jej je potém Olga natanko povedala razgovor z Robertom, vpraša jo mati:

„Kaj si mu pa ti rekla na to?“

„Jaz, jaz nisem na njegove besede nič odgovorila“, odvrne mirno hči. „K sreči je bila prišla njegova mati k meni poslavljat se ter me rešila iz one neljube zadrege. A pozneje sem se pa vedno izogibala, da bi prišla z njim sama skupaj, in prav vesela sem bila, ko sve se od Dunaja poslovile.“

in došle sèm. Tukaj je namreč tako prijetno; tú sem lahko sama s teboj, in nikdo me tu ne nadleguje! Strašno me je torej v srce zbodlo, ko si mi naznanila, da pride Robert že v nekterih dneh sèm in da si hoče tu sam moje srce in nagnenost izprostiti. Jaz se bojim tega človeka, in srce mi strahú trepeče, ako sem z njim sama. Zategadel pa neha tudi moje mirno, idyllično življenje v tem hipu, ko pride on v najino družbo.“

Vsled teh besed razloži mati svojej hčeri, da se vara, ako misli, da bode Robert vedno pri njiju. On se bode tudi z drugimi gosti, kterih je po letu mnogo v Porečah, zabavljaj in le kdaj pa kdaj k njima zahajal. Sicer pa ne bodete i one dolgo samé. Začetkom junija jamejo gostje sem na Koroško dohajati, in vsak, kdor njunih znancev v ta okraj dojde, obišče gotovo tudi nju. I grof Konarski in grofinja bodeta nju obiskavala, in morda pride včasih z njima tudi dr. Vogrin, kterega je itak že povabila, naj ju obišče, ko pridejo Konarski v Belo pri Železnej Kapli.

Ta izjava materina bila je sevéda veliko tolažilo Olginemu srcu, vzlasti pa besede, da pride s Konarskimi tudi Milko Vogrin, po katerem že njeno srce takó hrepení.

Ko je videla mati, da se je hči že pomirila, vpraša jo radovedna: „Zakaj se pa bojiš Roberta? Ali ti je kaj storil?“

„Ne, storil mi ni ničesar. Ali kakor človek vsakokrat ne vé, zakaj goji proti temu veliko sympathijo, proti onemu pa antipathijo, tako je tudi z menój. Mojega srca pač ne vleče nič do njega, temveč ono beži pred njim, a uzroka ne vém, zakaj.“

„Ali glej, Olga, taka prazna zopernost se človeku sprva le dozdevlje, a pozneje se rada izpremeni v veliko nagnenost in sočutje. Gotovo si že kaj takega pri sebi kakor pri drugih opazovala, in tako bode tudi s tvojim srcem, ko Roberta bolj na tanko spoznaš.“

„Poznam ga že dovolj, dà preveč, in zatorej ne čutim menda nagnenosti do njega. Pri meni se je to, kar si prej omenila, ravno nasprotno pokazalo. Sprva sem še imela nekaj sočutja do Roberta in tudi mislila, da bode ono ali ostalo ali pa še večje vzrastlo, a temu je zdaj drugače. Več ko sem z njim občevala ter ga spoznavala, tem bolj se mi je odkrivala njegova neblaga notranjost; v enakej meri pa je umirala v mojem srci vsa sympathija do njega, in zdaj ne tli niti iskrica nagnenosti več v mojej duši, a čutim tudi, da je ne more nikdo oživiti.“

Ko je mati radovedna vsled zadnjih besed poprašala hčerko, odkorej že pojema njeno sočutje do Roberta, pové jej ona, kako je Robert oni večer proti njej ozmerjal Milka Vogrina, sumničíl ga in grdil, dà celó njo samo je ošteval, ker je z njim občevala. „Najbolj pa me je užalilo,“ nadaljuje odločno deklica, „in mi vse sočutje do njega vzelo, ko je le

naglašal plemenito svoje ime, a plemenitega srca nikdar! In ravno plemenita duša in srce so isti življi, ki iz človeka delajo — človeka. Tukaj je nasprotje, ki loči mene od Roberta — za vselej. Roki najini bi se še morda prisilili zvezati se, ali najini srca — ostanete na veke nezdržljivi.“

„Ti misliš torej očetu,“ vpraša nagloma mati vsa razdražena, „oprekati in Robertu na ravnost rokó odreči?“

„Tega ne, mati! Roke ne vé m, ali jo odrečem, a srce pač. Tudi Robert želi le, kakor si ti, mama, sama rekla, moje roke, t. j. moje dote, a srca ne. Ali tó je pač mislim za srečno zakonsko življenje prva potreba.“

Po tej opombi, ki je tudi mater zadela, skušala je ona hčerki dokazati, da prava ljubezen med zakoncema še le pozneje nastaja. Navajala je več primerov iz dejanskega življenja za svojo trditev, a te vse je Olga bistroumno zavrnila rekóč, da mi srečo človeško le po zvananjem stanji in obnašanji ljudij sodimo, a ne vémo pa ne, ali čuti rés njihovo srce to, kar kaže zvananjost. „Sploh pa je le izjema,“ trdi naposled deklica, „da bi se srca po lastnostih diametralno ločeni — družili kdaj v srečnem zakonskem življenji.“

Če je prav mati zdaj uvidela, da so nazori hčerini onim enaki, ktere je morala tolikokrat in tudi zadnjič sama proti svojemu možu zagovarjati, opomnila je vendar, da še Olga kot mlada deklica življenja ne pozna, najmanj pa zakonskega, zatorej naj tako strogo ne sodi.

„Res je sicer,“ odgovori zdaj v zadregi deklica, „da ne poznam zakonskega življenja, ali kakor povsod vlada tudi v njem pregovor: „Enako se enakemu druží“. Jaz si pač mislim, da morejo le blage, lepe lastnosti, vzvišeni in idealni nazori človeka osrečevati, in da more človek le s takim človekom srečno živeti, ki hrani v sebi sreč plemenito. Imela sem priložnost to tudi opazovati. Videla sem Roberta, videla sem pa tudi dr. Vogrina. Kakov razloček, mama! Kakor noč in dan, kakor solnce in mesec! Le lastnosti, kakor so Vogrinove, morejo človeka osrečiti, le s takim človekom bi se moje srce združilo, le z njim bi srečno živelo!“

Te besede so materi vse razkrile. Hipoma si je znala tolmačiti, zakaj je klicala Olga onokrat v sanjah njegovo ime. Kar jej je bilo prej temna tajnost, postalo jej je zdaj jasno kot dan. „Zatorej se je na zadnjeji zabavi radovala bolj z Vogrinom nego Robertom“, misli si dalje, in zdelo se jej je, da je imel oče prav, ko je trdil, da je postala Olga bolj otožna, potem ko je bil Vogrin odšel.

Strašna sumnja se poloti zdaj materine duše. Strahú strepeče, ko pomisli, da bi znalo Olgino srce čutiti ljubezen do Vogrina. Ona ga sicer sama spoštuje in čišla, ali misel, da bi mogla Olga, njena hči, odreči iz ljubezni do njega — Robertu, baronu, grajščaku, in nasprotovati

očetu in njej, ta misel jej je nezapopadljiva. Dà ko bi bil Vogrin velik, znamenit mož, tedaj bi sevéda s to mislijo še spoprijaznila se, ali zdaj ni Vogrin . . . nič, nič, in zna le postati nesreča — njenej hčerki za celo življenje . . .

Vsa prestrašena in razburjena popraša torej svojo hčer: „Ali pa ljubiš, Olga, menda Vogrina? Bog ne zadéni, da bi se bilo tvoje srce toliko spozabilo. Kaj bi rekli oče, kaj Robert, kaj bi rekli naši znanci in prijatelji na Dunaji, kaj plemenite rodbine, baroni in grofi, ki dohajajo v našo hišo? Olga, pomisli to! Ali ljubiš rés Vogrina? Reci, da ne! Govori, ali ljubiš rés njega, ki ni nič in morda vedno tak ostane. Govori Olga!“

Nedolžna deklica je začela ihteti, oklenola se je materinega vratú in jo držala kakor jeklene verige. Ko pa materi tudi na večkratno vprašanje ne odgovori, prosi jo za Bogá in se jej roti, da mora reči, ali je res, kar slutí njeno srce.

Konečno se vendar deklica ohrabri ter reče tiho in sramežljivo: „Da, mama, ne bodi mi huda, ne zavrzi me, jaz . . . ljubim . . . Vogrina. Moje srce hrepeni le po njegovem plemenitem sreci. Njegove lastnosti, njegovi nazori, njegovi ideali so me tako očarali, da je moje srce vedno le pri njem. A ne huduj se mama! Daj mi to srečo še dalje uživati, saj sem že srečna dovolj, če le smem misliti ná-nj.“

„Ali si mu pa to svojo ljubezen že razkrila?“

„Tega nisem in mu ne storim nikdar,“ odvrne hitro Olga. „Za mojo ljubezen vé m le jaz sama in zdaj tudi ti. A pri vseh bogovih te klečé na kolenih prosim, ne zataji me, ne povej očetu, ne reci nikomur, da ljubim . . . njega. Vse hočem storiti, kar želiš, vse izpolniti, kar hočejo oče in ti, le ne povej jim tega. Hočem dati roko Robertu, hočem iti dol na Ogersko, hočem biti tam nesrečna žena, le ne povej očetu in nikomur, da ljubim . . . Vogrina, da neha z njim, z njegovo ljubeznijo moja sreča!“

Glej, mama, vedno se mi zdi, da ne bodem dolgo srečna; zatorej mi pusti sedanjo srečo. Sanjalo se mi je, da so ga vrgli valovi pobitega na obrežje, in ko sem ga mislila prijeti, izginol mi je iz rok. In tako mi bode tudi izginola moja sreča, in nesrečna še bodem klicala po — Milku Vogrinu.“

Tako je končala uboga deklica. Obljubila je še enkrat vse storiti, kar se zahteva od nje. Ona hoče biti z Robertom prijazna, hoče mu obljubiti roko, naj tudi nje srce krvavi, hoče iti z njim k poroki, naj gleda tudi sreča jokaje za njo, vse hoče storiti, ako le mati o njenej ljubezni molí.

Mati sevéda obljubi to rada Olgi in hoče na vse pozabiti, kar jej je ona razkrila. Vogrin jim ostane prijatelj kakor do sedaj, in ne bode

mu kazala, da preti on uničiti srečo v gostoljubnej mu hiši. Na zadnje pa še skuša hčerki dokazati, da je njena ljubezen do Vogrina nesmiselna in ničeva, in ko jej ubogljiva deklica navidezno pritrjuje, čuti se mati zopet potolaženo, in od tega večera je spajala hčer in mater nova, tajna vez. —

(Dalje pride.)

Vesélje in strah.

Vesél si puške in sábljice,
Vesélje so ti konjíček
In líčno izdelane grábljice,
In štirikolésni vozíček;

In ovil-petelinec, in dímníčar,
Trobénta in bóben pisan,
Miklavž oblečen škofóvski in star,
In v knjížici svet narisan.

Iskréno in često mólil si,
In pred „hudóbcem“ se trésel,
A vsega, česar ti vóllil si,
Miklavž je sveti prinésel.

In za naméček je svetec dál
Tri jábolka tébi zlata,
Ki navlašé zá-te jih je izbrál;
Res, tó so darila bogata.

A tudi — vendar zeló se ne bój! —
Pozábil brézovke ni pleténe,
Saj kedar upóren je ljubéek moj,
Trebé, da trmica se prožéne.

Čuj, deček, takisto se godi,
Povém ti, med odráščenci námi:
Kder koli vesélje dar svoj deli
Takóy nam je strah za petámi!

Jos. Cimperman.

Tri lipe.

Na gori tri lipe so stale,
Oj lepo dišeče, ravné,
Tako so zvečer šepetále:
„Več tukaj ne bomo samé.“

Mladenčí trijé so zapeli
Oj tam pod zeleno goró:
„Bodímo nooój še veseli,
Saj jutre ne bo več takó!“

Napočilo jutro je tretje,
Možjé so prišli na goró
Posekali lipe, — zavetjé
Gradili iz njih za vojskó.

Zvečer pa na gori kopali
Vojaki tam grobe so tri,
Tovarše tri vá-nje so djali,
Ležali ki tam so bleđi.

Popotni spomini.

Spisal Igo Kaš.

II.

V Ercegovini.

Buna reka, ktera uro hodá od todi pri Blagaji iz pečine privre, je čista ko steklo, hladna ko led tudi v največjej letnej vročini. Blizu iztoka v Neretvo, prihrujočo iz Mostara, stoji nekdanji „Konak“, gradič bivšega ercegovskega paše. Tri poslopja, ograjena zidovjem ob reki, ne daleč od teh džamija s hišico — bila so sedež nekega bogatega bega, in v teh posloppjih, ktere je že bila turska vlada begu odvzela, bivali so zdaj avstrijski vojaki.

Lepe, rodovitne oljke stojé okoli Konaka. Blizu njega ob reki je mlin, ktereга veliko kolo je vzdigovalo vodo za kopel in za pomakanje vrtov. V tem mlinu živi zdaj neki star Turčin Hasan po imenu, ki čuva mlin in kopel ter vari najboljše kavo v okolici . . . Oni paša je mnogo dobrega za okolico storil, oljke, vinograde posadil, še celó svilorejo je hotel uvesti, in še zdaj najdeš murbinih rastlin na polji proti Otbini; žalibog Turčinom se je zdel ali presvobodoljubljen ali premogočen ali — prebogati; nekega dne pride iz Nevesinje vojaštvo, izvabi pašo iz Konaka ter ga onstran mosta na prostem polji za celo glavo prikrajša . . .

Okolica bunska (iztok Bune v Neretvo ima 24 metrov absolutne višine) vidi se meni najrodovitnejša. Vino, olje, smokve, sočne, sladke tikve, vsa zelenjad, kuruza, žito, proso, vse, vse dobro znaša. Reka Buna je polna najlepših postrvij, najtolšših jegulj. Polje, vinograde in še celó pečevito bregovje, obrasteno dišečimi rastlinami, oživljajo cele jate jerebic, skalnih jarebov, zajcev, sploh divjačine! —

Na malem griči nad Buno, od Konaka proti vzhodu, med vinogradi, vrti, med zelenimi smokvami in oljkami stojé posamezni turski stanovi. Proti jugovzhodu ob potokih: Bunica in Bišina na prostem polji in po njivah so grobovi, z velikimi ploščami pokriti, kakoršni se tudi nahajajo v Bosni ob starem potu iz Goražde do Prače in po celej Ercegovini. Tú je vsekan v kamen handžar, tú meč, druge plošče so prazne. Na nekem polji sem našel nadgrobní kamen, na katerem so vzvišeno (en haut relief) vdelane podobe dveh otrok in ene žene, napisa ni. — Čudno je, kako je bilo mogoče, tako velikanske kamene pripeljati na grobovje! Rekli so mi ondašnji prebivalci, da je to „cincarsko groblje!“ — Iz davno preteklih časov so na vsak način, in ako smem po velikem nemškem meči soditi, ležé morda tu omagani križarji. Znabiti je groblje še iz rimskih časov, kajti tu mimo je vodila rimska cesta, kar se najboljše vidi ob

potoku, kjer je šla črez (zdaj porušeni) most preko Bunice ter se vila do Blagaja in na planoto Nevesinjsko.

Proti severu od Bune-sela vidi se strešje „mostarskog grada“, vzhodno od njega pa velikanska Veležplanina, še tedaj snegom pokrita. Ta sneg tvorijo v poletji v debelih vrečah do morja.

Naši fantje Kranjci so kaj radi pevali o „mostarskom gradu“; spominjam se neke pesni, ktera se je vsak večer čula, a pomena nima dosti:

„Gazdarica, gazdarica, kde si sinoč bila —

Joj-ja, gazdarica, kde si sinoč bila?

Bila sam ja, bila sam ja u mostarskom gradu,

Joj-ja, bila sam ja u mostarskom gradu — —.“

Dalje se pita in pové, kaj je delala v Mostaru — bila je „kod mostarskog bega“ — ali konec sem malokdaj čul, ker se je je vsak pred koncem naveličal.

Zrak bunske okolice je jako zdrav in čist, morda vsled tega, ker ima toliko tekočih vodá! — Vročina je nepopisljiva (45° R.). Opoldne je navadno nastal vroč vihar, in še le proti večeru se je sapa ulegla. Deževalo ni, in trava se je vsa posušila, potok Bišina je usahnol. Samo kjer so vodo napeljavali na njive in vrte, ondi je blago bogato rodilo! Vinogradom in smokvam sicer ni suša ugajala, ali tudi ne mnogo škodila; oljke pa so se prav čvrsto obnesle. — In vendar ni bilo mogoče v Buni kopati se; kajti reka je tudi v tej vročini bila ledeno-hladna!

Ljudje v okolici so jako zadovoljni in miroljubni ter so nam pri našali vsakojake stvari na prodaj. Najbolj me je veselilo, kedar so prihajali k našemu zdravniku ter mu za plačo dajali duhana, kur, piščet, jajc, smokev, rib, pečenke (te nismo jeli), tikev, buč, ali pa samo lepih obljub! . . .

Obleka njihova je iz nebarvane raševine in platnine. Žene se nosijo (razven turskih) kakor v Hrvatskej, samo da imajo ozke črez kolena segajoče — hlače!

Sredi velikega srpnja sem se preselil v Blagaj, malo tursko selo (uro hodá od Bune), ki pa ima vendar v edinej svojej ulici — bazar, kjer moški prebivalci celi dan sedé ter „bazare“, to je lenijo!

Blizu Blagaja je, kakor sem že omenil, vir Bune reke! „Reke“? Sevéda „reke“, kajti Buna tudi v zibeli ni otrok, ampak v celej moči in jakosti pritaka iz pečine. Méni se, da je iztok nevesinjskega polja. Ta kraj je znamenit. Strma, skoro previseča pečevita stena dviga se blizu do 200 metrov visoko kakor orjaški zid. In v tej strahovitej pečini je izdolbena velikanska otlina, iz koje vre čista in ledena — Buna. Nad virom poletava na tisoče divjih golobov in skalnih lastovic, ki gnezdiijo v pečéh, in blaga sapa ti hladi poteče čelo. Pred otlino, kakor za stražo, — v resnici zavoljo hladnega zraka v poletji — pa stojé turske hiše,

poporela mala ali krasno dovršena džamija in — mrtvašnica, v kateri ležita ostro čuvana na odru dva turska „svetca“ med šestimi deskami, dve „sveti trupli“, kojih eno mnogo črez sedem čevljev meri. Mnogo starinskega orožja se vidi tu, handžarov, mečev in težkih bojnih kijev. Enega takega še z obema rokama vzdignoti nisem mogel!

Hotel sem enkrat na čolnu pregledati prostorno otlino. Vsak, kterega sem čolna prosil, mi ga je obljubil „doněti“, a vsekdar sem zastonj plazil okoli onih turskih hiš; čolna ni bilo od nikoder, še celó poskrili so jih, kjer sem je bil popreje videl. In čuj! Ko sem se čakanja in obetanja naveličal ter jim pretil, da bom dal po svojih vojakih privleči čoln, začeli so prositi, da ne: „Nemoj, brate! Oni svetei bi tebe i ladju povukli u duboko!“ —

Popustil sem tedaj misel, razgledati Bunino zibel in — lani sem zvedel, da so v njej imeli skrito množino orožja, ne za boj, nego samo, da je ohranijo, kajti Blagajci so bili vedno mirni in so tudi Avstrijance veselim srecem sprejeli! . . .

Nad visoko pečino pa stojé razvaline starega „Šćepanovega gradú“, kojega je neki kralj Šćepan ali Stjepan, kralj ramski bil pozidal nad potjo, ki skozi gorsko ožino v Nevesinje vodi.

Iz Blagaja sem se moral dne 20. avgusta seliti v Mostar, v grad mostarski. Onega dne sem sedel na konja ter resnih mislij jezdil ob robu poljan. Mostarsko polje, koje od Bune do Mostara in krog grada sega ter se od 24 do 72 metrov nad morje vzdiguje, obrobljeno je s strmo v planjavo hitečimi, nad 200 metrov visokimi stenami, kjer le vodé, prideroče iz višin, pota izdolbejo. Zató so vse planjave, kakor omenjena Dubrava, Podveleška planina, Mostarsko blato — črez 250 metrov nad morjem. Cela dolina Neretvina je storjena po tej reki in nje pritokih!

V noči sem prispel v Mostar, kjer sem se na desnem bregu Neretve pri oo. Franciškanih naselil.

Mostar, ki neki blizu 16 tisoč prebivalcev brojí, stoji na obeh obalih Neretve, v ožini med Podveležem in Humom, tako podolgasto, da potrebuješ od južnega vzhoda do severnega dobre pol ure hodá! Desni in levi breg veže sluteči „mostarski most“, edina „ćuprija“ preko Neretve od morja do Jablanice. V enem oboku se spenja na 23 metrov daleko, 25 do 30 metrov visoko preko globoke reke. Na vsakem konci mosta stoji visok stolp za straže. Za turske vlade so ga na enej strani, kjer se voda vá-nj zaganja, podzidali, in letnica kaže (ako dobro pomnim, ker zapisnik sem izgubil) na drugo polovico sedemnajstega stoletja.

Mesto ima mnogo džamij (ena izmed teh je bila gotovo popreje krščanska crkev, kar se na štirioglatem stolpu pozna), eno grško in eno katoliško crkev, pri zadnjem samostan oo. Franjevcev. V glavnej in v

večjih drugih ulicah so „bazari“ — tu vse kupčuje! — Dobí se tudi zelenjad, sadje, kruh in pečena „prcévina i janjetina“. . . O evropskih, to je o avstrijskih krémah i. t. d. nočem govoriti.

Konak mostarski, stojéč blizu grške crkve, je mala trdnjavica, na kojoj je 6 topov, a v poslopji so uradnike. V nekem skednji sem našel orjaško orožje, (avstrijski) cesarski top z nemškim in turskim napisom. Nemški napis se takó glasi:

Ich bin der han
ein wackher man
der krahen khan
daz thurn und mavren
zu poden gahn.

(Ich bin der Hahn ein wacker Mann der krahen kann, dass Thurm und Mauern zu Boden gahn). — Od kodi so Turki ta top pri-
vlekli? —

Na levem bregu Neretve, ravno pod mestom, izliva se Radobolje — potok. Ako za tem potokom proti zahodu potujemo, naletimo pol ure hodá od mesta na krasne vinske gorice, ki se razprostirajo na lahkih gričih med Radoboljem, Neretvo, Mikulico planino in Raško goró! V ta kraj sem najrajši zahajal, ker me je največ domačije spominjal. . .

Proti severu vodi cesta na levej ob Neretvi proti Konjici do Sarajeva. Tu stojé one velikanske, snežne planine, kjer so se ustaši najtrdnješe upirali: Prenj-, Lipeta-, Glavatica-planina z nedohodnimi pečinami in strašanskimi brezdní. Tu imata medved in volk svoj brlog, tu roparita ris in divja mačka, tu živi divja koza i. t. d. Tu gnezdiyo orlí in tu je najugodnejše domovje za — roparje in razbojníke, kakor tudi za — ustaše.

Na vzhodnej strani od Mostara pelje ozka („kozja“) steza (suhi potok) na Podvelež, kjer so malo trdnjavico postavili. Živel sem v njej, ko so se čule iz Nevesinja razne čudne vesti. Planjava podveleška je gola, le tu in tam stoji kak zapuščen grmič, in velike črede ovác se pasó med ostrim pečevjem. Ali nekda j so jo krile mogočne goščave, to se vidi na štorovji, koje ne more zavoljo letne vročine segniti. Roka se mu posušila do zadnjih vnukov, ki je to bogato gorovje tako opustošil! Tam pod mogočnim Veležem pa, na Prenji, kamor ni mogla človeška noga dospeti, tam pa se vidijo temnozeleni gozdje, in milo se stori srcu, ko obrneš od njih okó na pusto okolico.

Iz Podveleža sem videl onstran Huma veliko vodno planoto, in posrečilo se mi je pogledati blizu na „Mostarsko blato“, ktero se na planjavi pri Medjinah 241 metrov nad morjem na osem kilometrov dolžine in eden do poldruga kilometra širine razprostira, vseskozi porasteno z ločjem in trstjem. Pod brdom pa izteka iz pečin odtok jezera, potok Jasenica, ki redí in moči desno polovico mostarskega polja.

Pri iztoku Jasenice med Njemačkim brdom (zakaj se brdo „Njemačko“ imenuje, nisem mogel zvedeti) in Humom leže najrodovitnejši vinogradi; a ker je letos na njih stala voda do meseca rožnika, cvetele so trte po večini še le v srpnju; — ali je kaj dozorelo ali ne, mi ni znano. —

Prebivalci mostarski so po večini mohamedanci in „grki“, malo je katolikov, še manje („spanjolskih“) židov.

Obleka jim je enaka. Opank je v mestu malo videti, zato nosijo „cipele“. Široke hlače, ki se pri kolenih priležejo na teló in ozko pri nogi končujejo, širokorokava košulja (srajca) in bojasti brezrokavnik, dostikrat srebrom in zlatom okinčan. Mohamedanci nosijo navadno belo ali bojasto haljino. Žene imajo raznobarvne, jako široke, nad peto zvezane hlače, košuljo in brezrokavnik, na glavi pa fez ali črnogorsko čepico ali pa kinč z belim pajčolanom.

Živé se prebivalci o poljskih pridelkih. Dosti se použije koruze, tikev vseh vrst (tudi onih, ki služijo za čutare), buč, zelja, malo krompirja — množino sadja in grozdja! —

Sploh pa je zemlja uboga, ker je po večini pečevita. Je-li mogoče, da se več pridelá, da lažje redi svoje prebivalce? Jaz mislim da; a Ercegovec pravi, da ne. Saj je že od deda svojega čul: „Ercegovina krševita“, in otožno govori za njim, a ne pomisli, da se dá mnogo bolj obdelovati, kakor do sedaj. Samo mostarsko polje omenjam: Koliko zemlje leži tu neporabljene! Le „beli oset“ in „hudičev trn“ raste po tej celini, kjer še ovce in koze ne najdejo paše, in vendar tik nje, kamor voda sega, zeleni vse in obilo rodi! Ako bi napeljavali vodo na vse kraje, kakor se vidi na nekterih krajih ob Radobolji, Jasenici, pri Buni, lahko bi imeli najlepših njív in vrtov! Zató mora vlada skrbeti, osobito pa, da se posadé gozdovi, kjer je zdaj golovje. Tudi pri vinogradih dá se dosti poboljšati, in res škoda, da se tako malo za nje stori; kajti ercegovsko vino, vzlasti iz Radobolje, je najboljšé, kar sem ga okusil v Dalmaciji in Ercegovini, skoro kakor drago Bordeaux-sko vino! Znabiti se poprime tega spljetsko društvo za vinorejo „società enologica di Spalatro“, če se morda ne boji prevelike, baš njej škodotvorne konkurence!

Treba je, da se v Ercegovini mnogo, mnogo poboljša, da bode deželi mogoče živiti svoje otroke. —

(Konec pride.)

Deseti brat.

Zidala sta si brata dva
Tam hišo za goró,
Oba še samca in mladá,
Čemu pa hiša bó?

„Ne bom prebival tu jaz vem,“
Deseti pravi brat,
„Po svetu grem, domú ko smiem,
Pa bodeš ti moj svat.“

Starejši méni pa zidar:
„Podaj mi brat rokó,
Če prej ne vrneš se, nikdar
Ne zre te več okó.“

Deset po svetu bodeš let
Tam hodil večno sam,
Jaz v vojsko grem na tuji svet,
Če vrnem se, ne znam.“

Pogovor čula deklica
Za plotom je slonéc,
Zbledela tam je ljubica
Desétnika — ihtéc.

Minolo let je že devet,
Ne pride starsi brat,
Minolo jih je zdaj deset,
Ne pride mlajši brat.

Le deva hodi zrét čez plot,
Kdaj vrata se odpró: —
Samó nebeški vé gospod,
Oj kdaj nevesta bó.

— I —

Epiške indske pripovedke in pravljice.

Priobčuje *K. Glaser.*

II.

Ganga pride z nebes na zemljo. *

V Ajodji ¹ je vladal kralj Sagara ² ne imajóč otrok. Njegova prva žena je bila Kečini, ³ druga pa Sumati, ⁴ Aristanemova ⁵ hči, taka lepótica, da jej na vesoljnem svetu ni bilo para.

S tema ženama se poda k bregu Hemavantu ⁶ (Himálaja) ⁷ pokoro delat. Ko je že sto let kot menih tam živel, reče mu puščavnik Bhrgu: „Vladar, mnogobrojen bo tvoj zarod in te bo pred svetom oslavil. Ena ti porodi slavnega ustanovitelja novega zaroda, druga ti pa porodi deset tisoč sinov.“

Kraljevski hčeri to zaslišavši vprašate pobožno puščavnika: „Ktera porodi enega, in ktera toliko množico?”

* Rámájana I. 39—44. Nemški Höfer Indische Gedichte II. 35—75.

¹ Ajodja = sedanji Oude. ² Sagara = morje. ³ Kečini = krasnolasa. ⁴ Sumati = blagomisleča. ⁵ Aristanemi = čegar platišča so nepoškodovana. ⁶ Hemavant = znežen, mrzel. ⁷ Himálaja = sedež snega, áljaja = sedež.

Pobožni mož pa njima dá zarod na izbor: Kečini si izvoli enega sina, Sumati pa deset tisoč orjakov.

Spodobno se poklonivši odide kralj z ženama. Črez leto porodi Kečini Asvamanća-ta, Sumati pa, oj čudo, sad v obliki tikve. Ko jo razbijejo, stopi iz nje tisoč mladenčev.

Ker so jih pestrne redile s sirovim maslom v bučah, rastle so krepko in bili si enaki po moči in po junaštvu.

Asvamanća pa jih je dražil, v vodo metal in se veselil njih strahú; tudi druge ljudi je nadlegoval in sovražil, da ga je oče v prognanstvo poslal; Asvamanćevega sina, Ančumanta,¹ pa je ves narod ljubil in spoštoval.

V tem času se odloči kralj bogovom darovati najimenitnejši dar, namreč konje; pokliče mnogo duhovnikov zvedenih v božjih postavah, da bi mu pomagali.

V deželi med v nebó strlečim Himálajem in med Vindhja-gorovjem vršila se je daritev. Ko jo je Ančumant opravil, izvije mu Indra konja. Duhovniki približavši se mu velé, naj skazitelja darú ugonobi in konja nazaj pripravi, češ, daritev ne hasni, ako se ni popolnoma redno vršila.

Nato pokliče Ančumant onih deset tisoč sinov Sumatinih in jim reče: „Idite po vsem svetu, iščite povsod roparja, kopljite v zemljo in iščite ga tam.“

Vsak je prevzel kos zemlje eno milo daleč; kopali so, kakor da bi gromelo; zemlja je stókala, kače in druge pošasti, s smrtjo se boréč, tulile so in sikale. Vso zemljo so prevrtali Sagaridovci.

V tej nezgodi se podadé bogovi k Brahmú, k praočetu, in hoté izročiti roparja, da je le konec klanja in moritve.

Ta pa jim odgovori, da ima zemlja mogočnega pokrovitelja, namreč Vásudéva,² ki je gotovo videl nezgodo zemlje.

Med tem pa kopljejo dalje in tréjjo na Virúrakša,³ velikega oroslana na vzhodnej strani, ki zemljo nosi; če se le malo premakne, nastane potres. Potém se obrnejo na južno stran in najdejo tam oroslana Mahápadma;⁴ tega počastivši obrnejo se na zahodno stran, kjer je oroslán Saumanasa svet držal; od tega so se podali na severno stran k Hemapánduru; povsod so dalje kopali. Tam pa najdejo Vásudéva in odvzetega konja. Ker ga odločno nazaj zahtevajo, izpremeni jih Vásudéva v svojej jezi v pepel.

Ker se Sagaridovci dolgo ne vrnejo, pošlje njih oče v svet Ančumanta; ta povprašuje oroslane, nositelje sveta, po sorodnikih in po konji. Vsi mu odgovoré, da se mu izpolnijo vse želje. Srečno dojde pod zemljo tja, kjer so bili Sagaridovci v pepel izpremenjeni. Hotéč tukaj opraviti

¹ Ančumant - korenit, svetel. ² Vásudéva - patronimicum od vasudeva - Vasu kot bogove častéč. ³ Virúrakša - groznook. ⁴ Mahápadma - beli lotus.

običajno daritev za mrtve zre okoli, kje bi našel vode, in zapazi Garuda; ¹ ta mu reče, da ne sme rabiti navadne vode, kajti njihov pogin je svetu na korist; Ganga, Hemavantova hči, naj pomoči ono pepelišče; če more, naj privede tja Gango z nebes.

Veselo se podá Ançumant domú, kjer so že priprave delali za daritev; vse se je po redu izvršilo, samo tega ni mogel nihče svetovati, kako bi Gango z nebes na zemljo privedli.

Po Sagarovej smrti so Ançumanta za kralja izvolili. Ta pa je prepuštil vladarstvo svojemu sinu Dilipu in je šel na Himálaja in postal puščavnik; dvaintrideset tisoč let je tam samoval, potem pa umrl in šel v nebesa. Tudi Dilipa je mnogo premišljeval, kako bi spravil Gango z nebes na zemljo, pa ni mogel izumiti sredstva.

Njemu se narodi sin Bhagíratha. ²

Po tridesettisočletnem vladanji umrje in se preseli v Indrova nebesa. Neimajóč zaroda misli vedno na Gango; vladarstvo prepusti svetovalec in se pomeniši na Gókarni. Roke moléč proti nebu, stojéč v zimskem času v vodi in brzđajóč pohotnost pokori se tisoč in tisoč let; tako omehča Brahma, da se mu z vsemi bogovi približa in reče: „Veselim se tvoje pokore, vladar, izprosi si milost.“ „Če si mi naklonjen, Brahma,“ odvrne kralj, „blagovoli zaukazati, da Gangina voda namoči pepel mojih prednikov in da ne umrjem brez zaroda.“ „Tvoja želja je plemenita, naj se izpolni; tukaj je Hemavantova najstarejša hči. Zemlja pa bi ne zmogla njenega pada; treba jej je Čivove ³ milosti.“ Po teh besedah se poda Brahma v trojna nebesa.

Črez leto dnij se približa kralju Čiva, Umin mož, gospod vseh bitij. „Veselim se tebe,“ reče mu, „in ti hočem ljubav svojo pokazati.“

Potém se poda na Hemavantov vrh in reče Gangi: „Padi z nebes.“

Ujezi se Ganga, silno naraste in se spusti na sveto glavo Čivovo, ker je hotela Čiva pod zemljo pogreznuti. Bog pa spozna njeno zvijačo; njegovi lasje, ki so bili enaki mogočnemu drevju, obustavijo Gango, da ne more na tla; tam obvisi, in ves njen trud je zastonj. To vidi Bhagíratha, ki je zopet prišel pokoro delat; na njegovo prošnjo napoti Čiva Gango k jezeru Vindu; ⁴ od tod pa teče v sedmih strugah po zemlji: Hlâdini, Pavanî in Nalinî tekó na vzhod, Sitâ, Sučakšus in Sindhu na zahod; sedma struga pa je sledila Bhagírathu.

V Ganginih strugah je bilo vse polno rib in drugih povodnih živalij; vsi bogovi so se pripeljali na krasnih vozovih ali prijahali na oroslanih in konjih gledat Gange in se v njo kopat. Ves svet se je veselil, vsak grešnik, ki se je v njej kopal, očistil se je.

¹ Garuda je mythičen ptič, sovražnik kač in nosi Višnu-ta. ² Bhagíratha - krasen voz imajóč. ³ Čiva - indski bog; Brahma, Višnu in Čiva je indska trojica - trimúrti (múrti - telo). ⁴ vindu - kaplja.

Bhagíratha se napoti do morja in skozi morje v podzemeljski svet; tudi Ganga mu sledi in še zdaj tam očišča vse pradede v pepel izpremenjene, in glej — Sagaridi se izpremené v bogove in gredó v nebesa.

Nató ogovori Brahma Bhagíratha: „Rešeni so prišli Sagaridovci v nebesa; dokler bo na svetu morje, naj prebivajo kot bogovi v nebesih, in Ganga bodi tvoja prvorojena hčERICA; ti pa daruj pradedom vodno daritev in izpolni svojo obljubo in bodi blagoslovljen, jaz pa se vracam v nebeške višave.“

Bhagíratha pa opravi po šegi daritev, vrne se v svoje kraljestvo in živel je spoštovan in ljubljen od svojega naroda mirno in srečno še mnogo let.

Kako so stari narodi mrtve pokopavali.

Spisal *Fr. Wiesthaler.*

(Dalje.)

Kakor pri Perzijanah izvirajo tudi pri Egipčanih vse pogrebne svečanosti iz verskih nazorov. Po Herodotovem poročilu sta Osiris in Isis edini božanstvi, kateri Egipčanje vsesplošno časté. Po njihovem mythu sta ona ob enem mož in žena, brat in sestra, práv za prav pa le poosebljene prirodne prikazni. Isis je zemlja, vse oživljajoča mati, Osiris pa oplodivna, na zemljo delujoča moč solnčna. Solnce je izvor in symbol vsega žitja. Kakor so vsa bitja v prirodi vednemu izpreminjanju podvržena: zdaj se narodé, potém poginejo in iz njihovega pogina izcimi se zopet novo življenje, takó so si mislili Egipčanje tudi to božanstvo v neprestanem prehajanji od žitja do smrti in narobe. Kres in solnčni zahod sta Egipčanom čas, v katerem se Osiris v podzemelje podaje, in kedar blagotvorna moč Nilova peša, dozdeva se jim, da je izginolo ono bitje, ki zemljo rodoviti. Solnce se pokaže vsako jutro, Nilov natok pa vsako poletje; isto tako pa jim vedno umirajoči bog ob enem tudi vedno živi in se vedno povrača. S tem mnenjem o prirodi pa se popolnem ujema egipčansko verstvo o osodi človeške po smrti. Kakor biva Osiris pol leta na površji in pol leta v globočini zemeljskej, iz ktere stopi potém novorojen zopet na svet, tako je i človeku usojeno, prehoditi z bogom podzemelje, da se potém prerodi in z Osiridom vred zopet novo žitje začena. V smrtnej deželi je Osiris vladar in sodnik mrtvih, ktere pravično po njihovih dejanjih v življenji sodi. Obdan od 42 sodnikov pretehtuje dejanja; v eno tehtnico devlje grehe, v drugo nojevo pero, symbol pravičnosti; pri prvi stojí šakaloglavi Anubis, grobni čuvaj, lot drži kraguljeglavi Horos (vsevidno solnce), in božji zapisnikar ibisoglavi Thot

zapisuje izid sodbe. Blagor onim, ktere je sodnik za pravične spoznal! Radostni se kopljejo v večnih vrelih in trgajo sadje nebeških dreves. Veliki bog se pogovarja z njimi, svit njegovega solnea je obseva, v barki večne luči se vozijo in udeležujejo božjega potovanja. A gorjé zlobnim, ktere je pravični sodnik obsodil! Njihov delež so vse grozovitosti, kar si jih more fantasija le domisliti. Oni ne vidijo Osiridove luči, ne slišijo glasú njegovega; brez glave tavajo okrog ali pa se obešeni za noge pražijo in pekó. — A taka mišljava je prežalostna in malo tolažilna za ubogega grešnika. Tedaj si jo je Egipčan še s temi dostavki popravil: Komur se prvič ni posrečilo ugoditi strogemu sodniku, temu se odloči nova doba življenja, da popravi, kar je v prvi zamudil. To pa se more zgoditi, če preide duša, ki je neumrljiva, akopram je teló strohnelo, v drugo, ravno rojeno teló. Prehodivši trupla vseh vodnih, zračnih in zemskih bitij preseli se zopet v telo novorojenega človeka in pride očiščena drugič pred sodbo božjo. Tako potovanje izvrši se v 3000 letih.

To vero v preduševanje (= preseljevanje duš) izumili so tedaj Egipčanje in od njih prešla je potém tudi k drugim narodom. Kraj, kjer bivajo duše umrlih, imenujejo Amenthes — jemalec in dajalec, ker sprejema duše, pa je zopet svetu vrača, ako niso očiščene. Stanovališča svoja zovejo le „ostaje“, češ da se imajo le kratek čas v njih muditi, grobove mrtvih pa „večne hrame“, ker imajo na vekov veke hraniti teló; kajti od ohranjenja trupla zavisno je stanje duše onstran groba. Radi tega so egipčanske hiše tako priproste, grobovi pa tako veličastno in trdno zidani, da se jih je mnogo (vzlasti kraljevih) ohranilo do današnjega dne, tedaj kakih 5000 let. To so one pyramide, ktere so že stari med svetovne čudeže šteli. Pyramide niso nič drugega, nego umetno nasipani grobovi. Blizu mesta Kaira jih je, kakor rečeno, še dandanes mnogo. Največje tri so pyramide kraljev, koje Herodot imenuje Cheops, Chephren in Mykerinos, na napisih pa se beró imena; Kufu, Chafra in Menkera. Kakor grobe skušali so Egipčanje tudi mrtva trupla zobu trohljivosti odtegnoti in ne brez uspeha; kajti kot mumije vzbujajo ona še dandanes pozornost učenih in občudovanje neučenih ljudij.

Mrtvaški običaji egipčanski so blizu ti le:

Kakor hitro umre kak Egipčan, pospô si sorodniki in sorodnice glavo z zemljo, včasih si celó ves obraz z blatom ali ilovico namažejo, pusté mrtveca v hiši, tavajo jokaje z razgaljenimi prsimi in visoko podpasani po mestu, bičajo se, ne pijejo vina, jedó le navadne jedi, ne nosijo belih oblek in se ne kopljejo. Nató oddajo truplo, da se mazili. S tem poslom, ki prehaja od očeta na sina, bavi se posebna vrsta ljudij. Kakor ima pri nas „entreprise de pompes funebres“ (pogrebni ustav) več razredov, tako nahajamo tudi v Egiptu tri vrste maziljenja. Sorodnikom pokaže mazilec tri lesene uzorke, ki so natančne kopije prej umrlih znanih ljudij,

tako da se lahko odločijo za oni mazilni razred, ktereга uzorek jim najbolj ugaja. Maziljenje po prvem razredu stane talent (kakih 1500 tolarjev = 2150 gld.) in se takó-le vrši: Truplo se položi na zemljo in najprej zaznami tako zvani pisar na enej trebušnej strani ob ledovji, kolika odprtina se ima napraviti. Ko je rezalec z ostrim etiopskim kamenom toliko mesa prerezal, kolikor je postavno določeno, spusti se v beg, vsi pričujoči pa za njim, češ pregreha telesne oskrumbe naj pride nad njegovo glavo: kajti silno érté vsakega, ki poškoduje na kateri koli način kakega mrtveca. Nasproti pa imajo mazilce zeló v éislih; oni obéujejo s svećeniki in prost jim je vstop v vsako svetišé. — Ko so z nakrivljenim železom možgane skozi nosnice potegnoli in na njihovo mesto kemične tvarine vlili, izpraznijo iz prerezanega trebuha drobje, splaknejo je s foiniškim vinom ali palmovcem in na zadnje še z zmetimi kadili, položé je v posebno posodo (vsaj pri imenitnejših ljudeh) in eden mazilcev položi svojo roko ná-nje ter moli k solneu obrnen v imenu mrtveca sledeó molitev: „O šolnce, naš gospod, in vsi bogovi, ki podajete éloveštvu življenje, sprejmite me in dovolite mi stopiti v bivališéa večnih bogov! Kajti ves éas svojega bivanja na svetu éastil sem pobožno božanstva, ktera so me učili moji stariši éastiti. Tudi nisem nikogar ubil, niti oropal, niti mu sploh kaj žalega storil; ée sem se pa kaj v svojem življenji pregrešil s tem, da sem kaj prepovedanega jedel ali pil, storil nisem tega greha jaz, ampak tó, kar je v tem zaboji (= posodi).“ Z zadnjimi besedami méní govornik drobje, ktero se na to v reko vrže. Zdaj še le je truplo oéišéeno. Trebušno votlino napolnijo s éisto, zmeto miro, kasijo in drugimi dišeóimi tvarinami (izvzemši kadilo) in zašijejo odprtino. Potém osolé truplo z natronom in je hranijo k večjemu 70 dnij. Nató je operó, s povoji povijejo in z gumijem prevleéejo ter tako sorodnikom izroéé.

Maziljenje po drugem razredu stane le 20 min (= 744 gld.) in se takó-le vrši: Štalalico napolnijo s smolo iz cedre dobljeno ter z njo izdrskljajo od zadaj trebušno votlino, ne da bi jo prerezali ali na kak naéin izpraznili; ko je konénik že napolnjen, zamašé ga in zašijejo. Potém mazilijo truplo postavno doloéenih 70 dnij; zadnji dan izpusté iz konénika ono smolo, ktere učinek je tako izdaten, da se z nje tudi vsa trebušna vsebina s skrénim drobjem vred izlije, natron pa sesuši meso, takó da je vsega éloveka le kost in koža. V tej obliki sprejmó sorodniki svojega mrtveca.

Po tretjem razredu mazilijo se le ubožni ljudje na ta naéin: Mazilci presiknejo z nekim meóilom trebušno votlino, mazilijo truplo predpisanih 70 dnij in je potém sorodnikom izroéé.

Soprog imenitnih mož in sploh ljudij posebne lepóte Egipéanje ne izroéajo mazilcem takoj, ampak še le 3—4 dni po smrti, da bi jih telesno

ne oskrnili, kar se je bilo neki že zgodilo. — Kogar je kak krokodil smrtno ranil ali reka Nil odplavila, tega se ne sme nihče, niti sorodnik, niti prijatelj dotakniti, ampak maziljenega slovesno pokopljejo — v svetih shrambah sami Nilovi svečeniki, ki veljajo za nadčloveška bitja.

Ko je truplo maziljeno, naznani družina umrlega sorodnikom, prijateljem in 40 mrtvaškim sodnikom dan pogreba s kratkimi besedami: „I. I. se hoče čez jezero peljati“. Nató se zberó sodniki onkraj kakega jezera in se v polkrogu postavijo na navlašč za to pripravljeni oder. Privede se čoln, kterega so v ta namen posebni ljudje stesali; v čolnu sedi brodnik. Predno se truplo v čoln posadi, dovoljeno je po postavi vsakemu Egipčanu, oglasiti se s tožbo zoper mrtveca, ako je slabo živel. Če more tožnik to dokazati, obsodijo sodniki mrtveca, da ne postane deležen pogrebnih častij; ako se pa izkaže, da je tožnik le obrekoval, zadene njega huda kazen. V zadnjem slučaju ali pa če se noben tožnik ne oglasi, odložé sorodniki takoj žalovalno obleko in govoré mrtvem u hvalni govor, v kojem podajajo občeren njegov životopis, naštevajo vse dobre lastnosti njegove ter konečno bogove prosijo, naj ga v družbo izveličanih sprejmó. K temu kliče zbrano ljudstvo „hussah“ in blagruje mrtveca, češ da bo zdaj živel med srečnimi v podzemelji. Taki, ki imajo lastna pokopališča, položé truplo v zató narejene shrambe, kdor jih pa nima naredi si v svojej hiši novo sobo in postavi ob najtrdnjejšej steni rakev po konci, tako da ima marsikak Egipčan to izvenredno srečo, videti in kot vrstnike vedno pred očmi imeti svoje sorodnike, ki so davno pred njim živeli. Tako maziljeno truplo (mumija) ostane namreč dolgo časa neizpremenjeno, celó lasje na obrvih in trepalnicah ne izpadejo. V posebne hišne sobe postavljajo Egipčanje začasno tudi take, kojim so mrtvaški sodniki častni pogreb odrekli, pa tudi one, ki so jim za dolgove zastavljeni. Zadnje vrste mrtveci ostanejo ondi, dokler jih bogati potomci ne izrešijo in jim častnega pogreba ne preskrbé. Trupla svojih rajnih za dolgove zastavljati je namreč Egipčanom dovoljeno, a največja sramota zadene tistega, ki jih ne odkupi, kajti njemu samemu se ne dovoli po smrti časten pogreb. Ker ne more Egipčan brez pogrebnih slovesnostij onkraj groba najti blaženega pokoja, je umevno, da se je jako skrbno vsega ogibal, kar bi mu življenje omadeževalo in ga ob častni pogreb spravilo. Tako je bila tedaj gore omenjena mrtvaška sodba, ktere se je bal vsak Egipčan brez izjeme, tudi kralj, večje vrednosti in važnosti za razvoj egipčanskega značaja, kakor dandanes še tako stroge postave in kazni!

Grki. Z Baedekerjem v roci potujejo dandanes potniki po raznih krajih evropskih. Za nas, častiti bralee, ki se bodemo zdaj po starej klassičnej Graeciji premikali, nimá ta knjiga nobene vrednosti. In vendar tudi m^j ne moremo brez knjige shajati, ako hočemo ondotne mrtvaške običaje razumeti. Najimennitnejša knjiga v tem oziru pa so

prastare in vendar vedno mlade pesni Homerove. One so pravo zrcalo vsega grškega življenja, one so neusahljivi vir, iz kterega zajemajo vsi poznejši pesniki, ki so Homerove nazore o življenju in smrti le bolj na široko razpredli, očistili in k večjemu le v malovažnih točkah izpremenili. Kar je bujna domišljija tega divotnega pesnika stvarila, preslo je takoj v narod ter postalo narodna last. Izvor vsem mrtvaškim obredom poznejše dobe imamo tedaj iskati edino le v Homeru!

Homeru sta smrt (*θάνατος*) in spanje dvojčka. Naravno smrt nakloni človeku osoda (*μοῖρα, μόρος*), posilno, nepričakovano pa Kere (*Κήρες*); njih število je nebrojno, nemogoče pa njim uiti. Za kratek čas jim more sicer človek ubežati, ako to ne nasprotuje volji neumrljivih bogov. Posilno smrt odločijo človeku Kere takoj pri rojstvu; v tem oziru se tedaj nekako ujemajo s slovenskimi Rojenicami. V bitvah divjajo in razsajajo smrtonosne Kere v krvavih oblekah z Erido in Kydoimom: zdaj se lotijo vojaka, kterega je smrtni udarec na tla pobil, zdaj zgrabijo še neranjenega, zdaj vlečejo že mrtvega za noge po celem bojišči in se pulijo in trgajo za trupla, kakor navadni vojniki. Če umrje mladeneč ali deklica v cvetu svojega žitja nagle smrti, poslala sta jo jima Apollon ali boginja Artemis, streljajoč s puščicami, ki nikdar svojega cilja ne izgredé. Taka smrt ne boli. Tudi vse kužne bolezni so le nasledek Apollonovih puščic.

O smrti ima sicer naš pesnik vzvišene nazore in jo slavi, če jo je človek storil iz blagega namena: za domovino, ženo, otroke, prijatelje itd. Laertes in Penelopa na pr. prosita celó bogove smrti, izgubivši prvi ženo in sina, druga svojega moža, češ da nima življenje za nju nikakoršne vrednosti več. Priamos se brez strahú izpostavlja smrtni nevarnosti, da dobi od Achilleja truplo ljubljene sina svojega. A z druge strani je Homeru smrt vendar le veliko, dà največje zlo, kar nam pričajo vzlasti besede (Odys. XI. 489 in sl.), ki jih govori Achillej v spodnjem svetu. Pravi namreč, da je rajši zgoraj najnižji hlapec, kakor spodaj vladar mrtvecem. Bivališče umrlih je podzemlje, Hadovo kraljestvo. Hades je neizprosljiv in nespravljiv; človeštvo ga črti, ker kliče osorno in brez usmiljenja duše s sveta na svoj dom, od koder ni več vrnitve. Z odvrenim obrazom se mu žrtvujejo črne ovce, in kdor ga kliče, bije z rokama ob zemljo. Homerovi pojmi o spodnjem svetu (*Ἅιδος δόμος, δὲν' Αἴδαο*) so sicer prosti, a vendar nejasni in nedoločeni. On mu je temen kraj sedaj v notranjosti zemeljske, sedaj v skrajnem zapadu onstran Okeana, kamor solčni žarki nikdar ne proderó. V njegovem predvorju začenja se travnik *Asfodelos*, kjer bivajo sence umrlih junakov. Ta travnik se razprostira pod zemljo po vsem Hadu. Celó podzemlje obteka *Acheron* = reka bolečin, v katero se izlivata *Pyriphlegethon* (ognjena) in *Kokytos* (= tuleča reka), Stygin iztok. Styx sama mu je zdaj stoječe

močvirje, zdaj reka ves Hades obtekajoča. Pri njenej vodi prisegajo neumrljivi bogovi. Tudi Hadovega psa omenja Homer, a ne daje mu nikakoršnega imena niti posla. Tartaros mu je ječa Titanov, ktere je tjekaj pahnol najvišji bog Zen, premagavši je po dolgem bojevanji za vladarstvo. V poznejšem času pomenja Tartaros spodnji svet sploh; a Homeru nista Tartaros in Hades eno in isto: Hades leži v globini zemeljske, Tartaros pa na skrajnih mejah zemlje in morja in sicer tako globoko pod površino zemeljsko, kakor visoko nebó nad njo stoji. Elysion mu je lepa pokrajina tastran Okeana na zapadni skrajini zemeljske brez deža, snega in mraza; ondi živijo izveličani prosti vseh težav in bolečin. Tjekaj dospó Zenovi ljubljenci, kakor na pr. njegov zet Menelaos, ne da bi morali preje umreti.

V Hadu sploh bivajo umrlih duše (*ψυχαι*); one so sicer breztelesne, a ohranile so si obris prejšnjih svojih trupel. Manjkajo jim „*φρένες*“, to je oživlajoča duševnost, sedež vsega čutjenja, mišljenja in hotenja. Kakor hitro *φρένες* pri smrti poginejo, zamorjeno je v človeku vse duševno žitje in le animalično ostane, kajti duša ne biva v „*φρένες*“ in le duša sama more priti v Hades. Tedaj so duše le sence (*σκιαι, εἰδωλα κατόντων*) brez mesa in kosti, brez vsake moči in človeškega glasú, cvrčeče kakor ptice, brez zavesti, ktera se jim le povrne, če pijejo kri. Homer torej nesmrtnosti duše brez telesa ne pozna. Z ravno navedenimi nazori se sevéda popolnem ne ujema to, kar nam pesnik v 11. spevu svoje Odysseje pripoveduje, namreč, da živé spodaj ljudje v istih opravilih, katerim so bili v življenji privajeni, mišljava, kojo so najbrže še le poznejše dobe rodile in jo v epepejo vrinole.

V obče je spodnji svet zemeljske užitovnosti navajenemu človeku ostuden, žalosten, obupen kraj. Tem hujše pa je ondi njegovo stanje, ako mu truplo ni bilo pokopano. Taka duša ne najde spodaj prej mirú, dokler jej ni storil kdo zadnje te ljubavi, ki je ena prvih najsvetejših dolžnostij nasproti mrtvim. Celó padlemu sovražniku se navadno pokop ne zabrani. Po večjih bitvah in ob času kuge sklene se kratko premirje: vsaka stranka zbere trupla padlih vojakov, umije je in jih vsako zá-se skupno na gromadi sežge. (Ód todi, da so v bitvah padle skupno sežigavali, da bi jih ne trebalo sovražniku prepuščati, izvira menda sežigavanje mrtvih na Grškem). Če pa pade kak odličnejši junak, potém so sevéda mrtvaški obredi tudi slovesnejši. Umíto truplo se z dišečim oljem mazili, v platnene ovoje zavije in javno izpostavi; na to se začne toževanje po mrtveci, ki je ali naravni izraz bolesti ali pa le prazna ceremonija, vsekdar pa neobhodno potreben „*γέρας κατόντων*“; konečno se truplo na gromadi sežge.

Ginljiv je Homerov popis mrtvaških svečanostij pri padlem Patroklú, iskrenem prijatelji Achillejevem. Po noči se prikaže duša junakova

Achilleju ter ga prosi pogreba, da bi tem hitreje v Hades dospela. Za rana pripeljejo vojaki na Achillejevo povelje drv iz gozda in napravijo gromado. V lepih vrstah korakajóč prinesó slovesno opravljeni Myrmidoncei truplo ter je posipljejo z odstriženimi lasmi svojimi; žalujóč sledi Achillej, z roko podpiraje glavo mrtvega prijatelja. Dospevši do gromade posveti i on svoje lase rajnkemu v žalovalnem govoru. Zdaj se zavije truplo v mast mnogih goved in ovac, ostalo meso z zaklanimi konji in psi vred pa diči gromado, okrog ktere stojé vrči polni olja in medú. Ko so padlemu junaku na čast še 12 ujetih Trojancev usmrtili, zažgó vse vkup, in boreas in cefir netita plamen. Velikanska žrtev mrtvaška gori celo noč in Achillej škropi ogenj z vinom iz zlatih vrčev, neprestano tarnajóč. Sledeče jutro pogasé žrjavico z vinom, kosti Patroklejeve pa skrbno zberó in denejo s pepelom vred v pepelnjak, zavit v dragoceno tkanino, ter ga položé začasno v gomilo na pogorišči, da sprejme pozneje tudi še Achillejeve ostanke. Konečno se vršijo slovesne bojne igre.

Podoben temu je Hektorjev pogreb. Usmrtili tega hrabrega Trojanca ni Achillej celo noč zatisol očíj. Drugo jutro vleče truplo njegovo okrog gomile Patroklejeve in je pusti v prahu ležati; le bog Apollon je varuje oskrumbe. A stari Priamos, Hektorjev oče, podá se vzpodbujan od božanstva v Achillejev šotor, oklene se njegovih kolen in ga milo prosi za truplo svojega sinú. Trdi mož se dá slednjič omečiti in prepusti truplo očetu, vendar ne pozabi preje Patroklejeve duše odpuščenja prositi. Dospevši v Trojo zaukaže stari Priamos truplo svojega sinú slovesno za pogreb prirediti, potém ko so je prebivalci plakaje in žalujé pozdravili. Devet dnij ostane truplo izpostavljeno; med tem se je napravila gromada. Ko je ogenj truplo pokončal, zberó pepel v zlato posodo, ovijejo jo s škrlatnim suknom in položé v rakev, katero krije pokrov iz težkih kamenov; nad njim se napravi gomila. Žalujóči Trojanci pa se zberó pri slovesnej pojedini (= sedmini). Če komu kak sorodnik ali prijatelj na tujem umrje in ni mogoče njegovih kostij dobiti, napravi se mu običajno v spomin časten grob, pozneje *κενοτάφιον* = prazni grob imenovan.

Pesniki poznejše dobe so Homerovo predstavljanje človeškega stanja po smrti v mnogih točkah razširili. Tudi njim je vladar spodnjega sveta Hades, s priimkom Pluton ali pesniško Pluteus (od grške besede *πλοῦτος* = bogastvo), ker biva v zemeljskej globini, iz ktere prihaja človeku rastlinsko in rudninsko bogastvo. Upodabljali so ga s čemernim obrazom in gosto obrastenim čelom; v rokah drži ključ do spodnjega sveta, na strani mu stoji pes Kerberos, ljuti vratar s tremi glavami, kačjim repom in kačjo (= iz kač obstoječo) grivo. Da mogó to zver potolažiti, dajejo mrtvim strdenico na pot. Hadov sel je Hermes, ki sprevaža duše v spodnji svet in se radi tega imenuje *ψυχοποιός*.

S površine zemeljske peljejo v Hades strašna brezdna, kakoršna so na pr. pri Tainaru, v Hermioni, na Kolonu blizu Athen, pri Kumah v Italiji. Število peklenških rek je pomnoženo; tako na pr. se omenja reka z imenom Lethe — reka pozabljenosti, ker pijejo duše iz nje pozabljene vseh posvetnih rečij. Črez Stygino in Acheruzijsko jezero prevaža duše umazani starec Charon, ktereга sta rodila *Ἐρεβος* in *Νύξ* (Tema in Noč). Ker se mu mora za njegovo delo mala prevoznina (*ραῦλον, δαράρα*) plačevati, utakne se vsakemu mrtvecu obolos (= blizu 3 $\frac{3}{4}$ kr.) v usta.

Akoravno se poznejših pesnikov nazori o onem svetu med seboj ne ujemajo popolnem, če so tudi njihovi kakor Homerovi nedoločeni in nedosledni, nekaj skupnega imajo vendar vsi ti plodovi pesniške domišljije, in to je vera, da dobijo vsa človeška dejanja onstran groba svoje zasluženno plačilo. Minos je sodnik mrtvim, na strani mu stoji brat njegov Rhadamanthys z Aiakom in Triptolemom. Pindar imenuje Rhadamantha sodnika v elysejskih poljanah; Platon trdi, da sodi Rhadamanthys Azijate, Aiakos Evropce, Minos pa da odločuje v dvomljivih slučajih. A kakor hitro so jeli mrtve po plačilu in kazni ločiti, morali so jim sevéda tudi posebna mesta odkazovati. In tako jim je postal Tartaros kraj mukepolnih kaznij, Elysion bivališče blaženih izveličanih; tiste pa, ki so na svetu srednjo pot med dobrim in hudobnim hodili, obsodili so, da morajo kot breztelesne sence bloditi po travniku, ki se zove Asfodelos. Pindaru je Elysion blažena dežela na otoku izveličanih, kamor dospéjo le tisti, ki so svoje življenje trikrat na zgornjem in spodnjem svetu čisto končali.

V posebnih slučajih more človek duše umrlih iz spodnjega sveta vzklicati, da mu razodenejo skrivnostne reči. To se izvrši s pomočjo mrtvaških proročišč (*νεχρομαντεία, ψυχρομαντεία, ψυχοπιπτεία*), katerim začetek se dá že v Homeru zasledovati. Pri vrodu v podzemelje žrtvuje namreč Odysseus (Odys. XI. v. 23 in sl.), da bi priklical dušo vedeževalca Teiresija, ki bi mu naj njegovo prihodnost razodela. Kri zaklanih živalij privabi cele trope duš, ktere Odysseus odganja, dokler ni Teiresias pil in mu želje izpolnil. Taka mrtvaška proročišča bila so pozneje na krajih, od koder se je moglo po splošnem mnenju v Hades dospeti, razven že gore omenjenih še pri Kichyru v Thesprotiji in pri Herakleji ob Pontu v Bithyniji. Kljubu takim v obče priznanim proročiščem, ki so se večidel na inkubacijo opirala, opravljali so ta posel vzlasti v Thessaliji tudi glumači na svojo roko, bahajóč se, da znajo rotiti umrlih duše povsodi, ne samo na določenih mestih.

Nevesele grške nazore o smrti sčistili so nekoliko mystični nauki, ki so se razodevali vzlasti pri skrivnostnih svečanostih, male in velike eleusinije imenovanih. Ker se je moral vsak deležnik teh obredov

s prisego zavezati, da bode ves čas svojega življenja molčal o vsem, kar je videl in slišal, ostalo nam je njihovo bistvo do današnjega dne več ali manj — uganjka. Sčistili so verske te nazore nadalje tudi filosofi z različnimi svojimi modrovanji. A reči se sme, da so ostale njihove ideje le last posameznih oseb in da niso nikdar popolnem prešle v kri in meso helenskega naroda. Tudi pozneje, ne samo v Homerovej dobi, je ena prvih in najsvetejših dolžnostij do rajnih slovesen pogreb in skrb za dostojen grob. Bolj krasno in ginljivo pač ni izpolnovanja te dolžnosti nihče opisal, nego največji tragik starega veka: Sofoklej v svojej „Antigoni“. Kdor naleti na nepokopano truplo, vrže hitro vsaj pest zemlje ná-nje. Le hudodelnike, izdajalce in sovražnike svoje domovine prepuščajo roparskim živalim v žir. Ni je bilo dolžnosti na Grškem, ki bi se bila tako vestno in strogo izvrševala, kakor ta. Že stara athenska postava na pr. je velela, da nimajo otroci do takih starišev, ki so je zanemarjali ali k nečistovanju silili, nobenih drugih dolžnostij izpolnovati, izvzemši skrb za njihov pogreb. Kimon se je dal celó v ječo vreči, je da se mu je dovolilo očeta v zaporu umršega častno pokopati.

V Atiki so pogrebne slovesnosti blizu té-le: Umrlemu zatisnejo sorodniki oči in zapró usta; sorodnice umijejo truplo, mazilijo je z lepo dišečim oljem, zavijejo v snažno platno, zaljšajo s trakovi, dičijo s eveticami, posebno s hubadom in je položé na oder (= *xliv*), čegar vznožje mora biti proti vratom obrneno. Nató se prične mrtvaško toževanje, katero oskrbljujejo navadno najete ženske ali moški. Sicer je že Solon skušal vse brezumno tuljenje in pretirano žalovanje s postavo zabraniti, a brez posebnega uspeha. Običajno ostane truplo le en dan po smrti izpostavljeno. Potém vzdignejo sorodniki, v poznejšem času tudi najeti ljudje truplo ter je nesó z odrom vred pred solnčnim vzhodom iz hiše; zaslužne državljane nosijo mladi izbrani državljani. Za rakkvijo stopa rodbina in sicer tudi ženske, le da smejo po Solonovem zakonu razven najbližjih sorodnic za pogrebom le ženske iti, ki štejejo nad 60 let. „*Θερραδοί*“ pojó pesni žalostinke in je spremljajo s piščalimi. V Atiki so začetkoma trupla le sežigavali, a pozneje so je jeli tudi pokopavati, kar je čim dalje bolj splošno postajalo. Za ubožne vsaj bilo je to veliko bolj pripravno, ker je dokaj manj stalo. Krsta (truga) je navadno narejena iz žgane ilovice, redkeje iz lesa; v njo polagajo lepoticja, posode za mazila, pa tudi jedi; nad rakkvijo se napravi gomila, katero obsejejo z žitom, češ, truplo vračamo materi zemlji, zemlja pa se mora očistiti in še na dalje zemljanom služiti. Krste družbinskih vdov pokopavajo na enem prostoru, polagajóč drugo zraven druge. Pri sežigavanji, ki je bilo pripravno posebno takrat, kedar se je ogromno število trupel nakopičilo, držé se v obče šeg v Homeru popisanih; v pepelnjak položé k človeškim ostankom reči, ki so bile umrlemu drage: vojakom orožje

ženskim toiletne reči, otrokom igrače; v mrtvaške hiši napravi se sedmina, pri kateri se spoštljivo spominjajo umrlega, ne da bi kaj o njem lagali. Ker smatrajo mrtveca za nečistega, postavi se v mrtvaške hiši k vratom posoda z blagoslovljeno vodo, po katero gredó v drugo hišo; s to vodo se poškropi vsak, ki gre iz hiše, in po pogrebu se vsi hišni prebivalci v kopeli očistijo ali pa se poslužijo neke „modre“ ženske, ktera opravlja očiščevanje po določenem obredu. Poslej se ne sme rabiti nobena posoda več, ktere so se pri mrličih posluževali. Na otoku Delu, kjer sta se Apollon in Artemis rodila, ni se smel mrtvec niti pokopavati niti sežigati. A ker se niso vselej strogo po tej prepovedi ravnali, trebalo je zemljo večkrat očistiti ter vse grobove zopet odpraviti.

Z ravno opisanimi svečanostmi pa še niso končane vse časti, ki gredó mrtvim (*τὰ ρούμια, τὰ ρουζόμενα, τὰ δίκατα*). Posebne dni, najprej tretjega, potém devetega in slednjič tridesetega po smrti opravljajo se mrtvaške mokre daritve (*χοαί*); daruje se neka zmes, obstoječa iz medú, vina, olja, mleka ali vode; žrtvujejo se pa tudi goveda in ovce. Še le po tridesetem dnevu odložijo z vsemi drugimi znamenji žalovanja tudi žalovalno obleko, ki je črna ali vsaj temna. Vendar ta šega ni povsod enaka. V Sparti na pr. darujejo Demetri in odložé žalovalno obleko 12. dan po smrti. V Argih žrtvujejo 30. dan Hermu in končajo najbrž s tem žalovanje. Na otoku z imenom Keos žalujejo matere po otrocih celo leto, moške pa ne nosijo nikakoršnih zvonanjih znamenj žalosti. V jonskem mestu Gambreji žalujejo po postavi ženske v temnobojnih, vendar ne umazanih oblačilih pet mesecev, moške pa v temnih ali belih štiri mesece.

En del verske dolžnosti do mrtvih je tudi skrb za napravo grobov, ktere so stari Grki s takim veličastvom in lepotičjem krasili, da se je iz te navade posebna arhitektonična vrsta: grobna arhitektonika, razvila. Kljubu vsej krasoti pa smatrajo grobove vendar le za nečiste; radi tega se nahajajo grobovi večjidel (kakor na pr. v Athenah in Sikijonu) daleč zvonaj mesta, in Grki se jih radi ogibljejo. Samo Spartanci imeli so svoje grobove — tako je zahtevala Lykurgova postava — sredi mesta in sicer le iz tega namena, da bi se mladina prirojene smrtne groze odvadila. Na rojstni in smrti dan umrlih obišejejo Grki njihova počivališča ter se jih sploh tudi spominjajo ob posebnih njim posvečenih praznikih. Tak praznik obhajali so na pr. Athenčanje 5. boedromija (ta mesec je obsegal drugo polovico našega septembra in prvo oktobra) ter so ga imenovali „*νεμείσια*“ ali „*νεξία*“. Groboskrumbo so šteli povsodi v velik greh. (Dalje pride.)

Razne malenkosti.

3.

Brez tujega besednega blaga ne prebije nobén narod ali narodič in naj je prosveta njegova še tako prvotna ali pa prav nobena. Na tihem oceanu je mnogo čisto malih otokov in njihovi pičli prebivalci so še popolnoma divji, nekteri celó ljudojedi, a tuje besede so vendar prodrle do njih, dasi je dohajalo inostranstvo z njimi le malokaj in malokdaj v dotiko. Prav tako je tudi drugod in ima na pr. samojedski rodič silpagurskih Karagasov, ktereга je bilo leta 1858. le 172 duš, izmed 110 nam znanih samostalnikov nekoliko tujih, osobito ruskih.¹ Kakor zdaj tako tudi že v starih časih, in so razni arjoevropski narodi kolikor med sabo toliko med narodi semitskimi in hamitskimi jemali in dajali na pósodo vzlasti kulturne besede.² Danes sevéda je takega blaga neprimerno več po jezikih omikanih narodov, kajti mednarodno občevanje je lažje postalo in živejše od prejšnjega, znanstva in umetnosti bolj dovršene, trgovina splošnejša, obrt večja ter mnogovrstnejša, sploh pa vsi uveti in okoliši, pospešujoči takim besedam pot od naroda v narod, kolikor mogoče ugodni. Zató pa danes kar mrgolí po arjoevropskih jezikih tujih besed in se nam ni čuditi, da spisujejo debele slovnike, samo tako blago obsegajoče.³

Jemlje se danes na pósodo nekoliko drugače nego se je jemalo v prejšnjih časih. Dokler je odločeval narod sam, uhajale so tujke le redkokrat čisto neizpremenjene v jezik, ampak se je skušalo dati jim tako lice, da so na videz domače postale ali vsaj take, da so jezikovim zakonom ugajale. Odkar pa odločuje knjiga, uhajajo navadno ti stvori v jezik tako, kakor so znani v jeziku, od koder so vzeti, — torej brez vsake glasovne ali ktere koli druge premene. Zato je prve mnogó težje tolmačiti in nekterim celó najtančnejše jezikoslovno razlaganje ne more do jedra. Posebno mesto med tujkami prve vrste

¹ Gl. A. Boltz Das Fremdwort in seiner kulturhistorischen Entstehung und Bedeutung, Berlin 1870, str. 5—7.

² Prim. m. dr. Laz. Geiger Ursprung und Entwickelung der menschlichen Sprache und Vernunft, Stuttgart 1868, I. 275—299 in 445—469. Koliko so m. dr. Rimljani vzeli od Grkov, razvidno je iz spisa Index graecorum vocabulorum in lingvam latinam translatorum quaestivnevlvs avctvs, scripsit A. Saalfeld, Berolini 1874, a še natančnejše in temeljitejše iz dela Die griechischen Wörter im Latein von Dr. Fr. Oscar Weise, Leipzig 1882. Takih besed je v latinščini ne na stotine ampak na tisoče.

³ Nedavno čital sem v nekem knjigopisnem poročilu, da ima ruščina okoli 30 tisoč tujih besed, a lani prišla je knjiga na svetlo, ki ima celó napis „85 tysjač inostrannych slov, vošedsich v russkij jazyk“. To je sicer grozno pretirano, kajti med tuje ústete so tudi vse maloruske besede, a da odkrhnemo tudi polovico in več, ostane jih vendar še ogromno število.

pa zavzemajo one, ki so nastale vsled tako zvane národne etymologije, ki je bila povod marsikterej priči ter mnogim bajevnim nazorom, in namen teh vrstic je zgoli na enej takej besedi pokazati, kako se je v tem oziru s tujščino ravnalo.

Za rastlino *ligusticum levisticum* L. imamo mi lustek, luštek, luštrk, luštrek, ¹ velestin, ² velestika. ³ V hrvatskem in srbskem jeziku je to velestika (Stulli), ljubačac, ljubčac, milobud, miloduh, trojevac, selen, ⁴ v maloruskem ljubístok, ⁵ v beloruskem ljubísta, ⁶ od koder je litv. lubysta f., lubystas m. in od tod lotv. lupstaga, lustaji, ⁷ — v velikoruskem ljubístók, ⁸ v sorbskem kefc (prim. kef = grm), khërs, lubčik, ⁹ v českem libeček, libček, stčes. lubeček, slovaš. lubček ¹⁰ in v poljskem lubszczyk, lubczyca, lubszcza, lubezyk, lubistek. ¹¹ Izmed romanskih jezikov ima ital. levistico, libistico, fran. livèche ¹² in rumun. leuštën, kar je magy. léstván, lestyán, ki pozná vrhu tega še obliko levestikom, ¹³ ktera je vrlo blizu Belostenčevemu velestika. V grščini znana je beseda *λιγυστικόν*, od koder je bržčas turski loghostyqon. ¹⁴ V srednjej in poznej latinščini nahajamo to besedo v raznih oblikah. Take so *levisticum*, *libisticum*, *lubisticum*, *lubristicum*, *ligusticum*, *leuistica*, *lubestica*, *lupiscita*, *lumbicista* in več drugih. ¹⁵ Prav tako pestro je tudi v grmanščini: stgn. lubistechal, lubistechil, lubestecil, lubistichel, lubestecco; srgn. lubstecke, lupsteche, lubisteche, lübesteche, lübestecke, lusteche, lüstock, lustok; aglsas. lufestice; dolnem. levesticken, lüstock, lübbestöckel, leverstock; ngu.

¹ Miklosich *Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen*, Wien 1867, pg. 34b; Šulek, *Jugoslavenški imenik bilja*, u Zagrebu 1879, str. 209, 210.

² Häbdelič *Dictionar s. v. Morda* je velestin tiskovna napaka za velestik.

³ *Belostenec Gazophylacium* I. 739, II. 557.

⁴ Šulek op. cit. pg. 529 in pri dotičnih besedah; Vuk *Rječnik s. vv.*

⁵ *Zakrevskij Starosvëtskij bandurista*, Moskva 1860, str. 388.

⁶ *Nosovič Slovarš bělorussk. nar.*, S. Peterb. 1870, str. 274.

⁷ *Brückner Litu-slavische Studien*, Weimar 1877, I. 104, 177.

⁸ *Dalj Tolkovyj slovarš živ. velikorussk. jazyka s. v.*

⁹ *Pfuhl Lužiski serbski slownik*, w Budyšinje 1866 s. vv.

¹⁰ *Jos. Jungmann Slovník česko-něm. s. vv.*; *Kott, Česko-něm. slovník s. vv.*; *Matzenauer Cizi slova ve slovanských řečech*, v Brně 1870, str. 241.

¹¹ *Linde Slovník jazyka polskiego*, wyd. drugie s. vv.

¹² *Diez Etymol. Wörterbuch der roman. Sprachen*, Bonn 1878, pg. 192.

¹³ Cf. Miklosich op. cit. pg. 34b; *A. de Cihac Dictionnaire d'etymologie daco-romane éléments slaves, magyars, tures, grecs-moderne et albanais*, Francfort s/M. 1879, pg. 512.

¹⁴ Weise misli (cf. op. cit. pg. 449), da je lat. *ligusticum* moralo izcimiti se iz grškega *λιγυστικόν*, ali po pravilih latinščine je prav tako lahko nastala ta beseda na domačih tléh.

¹⁵ *Prim. Diefenbach Glossarium latino-germanicum mediae et infimae aetatis*, Francoforti ad M. 1857, pg. 327a.

splošno liebstöckel in že v 15. stoletji daleč okrog razširjeno v oblikah liebstück, liebstuckel, liebstockel, liebstöckel.¹

Da so te besede tuje nočem posebno poudarjati,² ali zanimivo je, da so razni jeziki po besedah, že popačenih, stvarjali zopet besede istim načinom. Izmed latinskih besed namreč je samo *ligusticum* različna in tudi prvotna ter znamenjuje ligursko rastlino ali rastlino iz Ligurije došlo, kakor so postavim Rimljani redkev zvali *radix syria*, ker so jo bili iz Sirije dobili. Tako je tudi za našo ajdo (*polygonum fagopyrum* L.) velrus. greča, grečka, grečicha, grečucha, grečina, mrus. hřečka, pol. gryka, greczycha, gryczka, stprus. griakai, litv. griakai ali čes., pol. in mrus. tatarka, franc. sarrasin, ital. saraceno in od tod rezijan. saražina ali saražena, — t. j. grško, tatarsko, saracensko žito. Isto tako je naša turščica (*zea mays* L.) in nem. der türken toliko kakor tursko žito (*frumentum Turcorum*).³ Iz *ligusticum* postalo je *levisticum* in za njim mnogokaj drugega latinskega, kar smo vsaj z večine že poprej bili našteli. Niti germanski niti romanski in slovanski izrazi ne kažejo na prvotni *ligusticum*, ampak na katero koli ná-nj se oslanjajočo besedo ali pa celó na nobeno, ako niso neposrednje nastali iz latinščine no iz kterega drugega jezika. Ali bodi na posodo vzeta kjer koli, v vsakem slučaju je pri takem poslu želja jasna, naj dobí beseda kolikor mogoče domače lice. To pa je samo možno, ako se tujka tako preuravná, da postane enaka ali vsaj jako slična kakšnej domačej, s katero se po glasu zgoli na videz posebno strinja. Po tem načinu zvonite obé sicer dosta enako in skladno, ali po jezikoslovnih načelih ju ne bode nikdo imel za sorodni. Národna ali ljudska etymologija in znanstvena ste si torej navskriž. Tako se naslanja anglosaski *lufestice* gotovo na *agsas. lufu* (= ljubezen) in stgn. *lubistechal*, srgn. *lūbestecke* na stgn. *luppi*, srgn. *lūppe* (krepkotvorni rastlinski sok),⁴ a ipak ni dvojiti, da niso te besede teh jezikov istinita domača lastnina. Da vzlasti naš *lustek* (iz * *levstek*, * *levstik*) ni druga nego *levisticum* ali *levistico*, je na prvi hip jasno, kakor tudi da *luštek*, *luštrk*, *luštrek* po glasovnej skupini št ne morejo biti domači, kajti ta skupina je le tedaj naša, kedar je naravnóč reflex staroslov. št, kar pa baš v teh besedah ní in bi tudi biti ne moglo. *Velestika* dalje je per metathesin nastala iz

¹ Diefenbach op. et l. cit.; O. Schade Altd. Wörterbuch, 2. A., Halle 1872—1882, pg. 573; J. u. W. Grimm D. Wörterb. VI. 979.

² Gl. m. dr. Miklosich op. et l. cit.; Matzenauer Cizi slova, str. 241.

³ S poslednjim stavkom odstranil sem sám pomoto, ki se mi je bila ne vém kako vrinola v mojo Einl. in d. sl. L. na str. 53.

⁴ Prim. Fr. Kluge Etymol. Wörterbuch d. deutschen Sprache, Strassburg 1882, pg. 205, 206.

* levestika (prim. magy. levestikom) in se je morda mislilo blizu tako kakor v germanščini na velij, da je vsaj prva polovica besede dobila domačinstvo, kakor v nekterih drugih slovanskih in neslovanskih istega rojenja. — Gotovo po takem načinu stvarjena je velika večina slovanskih besed le-sem spadajočih, in je njih prvi del ali staroslov. ljubъ ali pa ljubiti, dočim je drugi nekterim ostal tak, da se mu tujina še danes dobro pozná, nekterim pa je tudi ta del postal domač in torej vsa beseda nekako proizvod domačih tál.

Poslednjih mi ni treba posebej več navajati, a prve so mrus. in vrus. ljubistok in polj. lubistek, ki vsakega nehoté silijo do nekterih nemških izrazov, katerih smo se že poprej spominjali. Vzlasti poljski lubistek je prav kakor srgn. lubistecche in po poljščini šla je beseda v ruščino, kakor so tudi književni proizvodi zapadne Evrope baš po tem potu dohajali v rusko književnost. V poljščini pak kakor v ruščini postala je prva polovica národna, a druga ostala kjubu temu tuja, kar zopet v jezikih ni kaj posebno nenavadnega. Taki polovičarski stvori imenujejo se voces hybridae in so sestavljeni tako, da so njih posamni deli vzeti iz različnih jezikov. V srbskej besedi prsluk (= prsnik) je prs- (prsi pectus) domačega -luk pa turskega proizvoda. Českega vánoe, vánoce prvi del va- je tuj (prim. srgn. vihen nahten, zdaj weih-nachten), drugi domač, prav kakor staroslov. malžena ἀρδούνα, maritus et marita, coniuges in * malžena uxor, koje je nastalo iz stgn. mahal, mál = concio, pactum (prim. stgn. gimahalo ženin, soprog, gimahala, gimála nevesta, sproga, zdaj gemahl) ter domače besede žena.¹ Akoprem je ruski ljubistok in poljski lubistek po istem načelu postal polu domač, vendar ostane vsa beseda v jezikoslovnem oziru tuja, ker se je iz pokvare stvarila zopet pokvára. Prelila se je prav po istem načinu, kakor postavim naš rožmarin (rosmarinus officinalis L.), kateri je kot symbol zveste ljubezni zaljubljenim najdražja cvetlica ne le v nas ampak daleč po svetu slovanskem.² Prav za prav zove se ta rastlina „rosa merska“ = ros marinus, ker se neki od nekdanj posebnó obnese po južnih primorskih krajih, od koder smo jo dobili tudi mi. Ali kakor je iz rosmarinus Angležu postala

¹ Miklosich op. cit. pg. 36^b, 62^b; idem Lexicon palaeoslov. s. v. malžena; Semenović v Archiv f. slav. Philologie VI. 26—30; Č. Šercl Z oboru jazykozpytu, v Praze 1883, I. 339.

² Kogar zanima symbolika rastlin, prouči Pr. Sobotke temeljito in z veliko ljubeznijo do vsega slovanstva spisano knjigo „Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských, v Praze 1879“. O rožmarinu (srb. ružmarin, č. rozmarina, pol. rozmaryn, r. rozmarin...) govori knjiga na str. 219—226. Jugoslov. imena prim. v Šulekovej že navedenej knjigi na str. 549. Marsikaj slovanskega ima tudi Ang. de Gubernatisa delo „La mythologie des plantes ou les légendes du règne végétal“. Tome I. Paris 1878.

rosemary (t. j. rose in Mary), tako tudi v našem rožmarinu ni sluha o rosi, ali pač o roži, kakor da bi prvotne besede prvi del bil rosa = roža in ne ros = rosa. Tedaj tudi tú zgoli ljudska besedotvoritev, da udobi beseda kolikor toliko domač obraz. Čudno je pa zopet to, da smatra národna pesen sama rožmarín za tujo rastlino, kajti véasi mu daje pridevek „nemški“.

Sáj se ze vseh pozná,
Zelen pušlec imá —
Z rožmarina némškéga
Z nagelna érdečéga. St. Vraz Nár. pészni I. 180.

Po vrtu je špáncírala,
Pa rožice nabírala,
De sí bo pušelje delala.

Iz rožmarina némškéga
In nageljna rdečéga,
In nageljna rdečéga. M. Valjavec Nár. prip. str. IV.

Po takih prostónárodnih názorih sklepati kaj o zgodovini besede zdi se mi prav nevarno in tudi z znanstvenega stališča jedva dopuščeno. V tem posebnem slučaju je pa sicer prav tako mogoče, da smo dobili besedo iz juga, kakor da nam jo je dal nemški sosed, — ali z drugimi besedami, naš rožmarín postal je lahko tako iz *rosmarinus* oziroma *rosmarino* kakor iz *rosmarin*.

Kakor pri rožmarinu na rožo mislilo se je v besedah libeček, libček, ljubistok, lubszczyk... na ljubiti,¹⁾ o čemer se moremo tudi prepričati po ostalinah národnega slovstva. Na Českem devljejo matere hčerkam libeček do kopeli, da bi se odrastle lažje in stalnejše prikupile možém. Takisto delajo ruska in srbska dekleta, da postanejo krasnejša, in maloruska devica vpraša ljubčeka svojega, ali se je v ljubistoku kopal, da se jej je tako priljubil. Na Srbskem dajejo zaróčencema miloduha, da se milujeta t. j. ljubita.²⁾ Vse to in še marsikaj drugega porodilo se je v narodu stoprav, ko je bil udahol v besedo pojem ljubiti. Rastline torej ni imenoval tako, ker jej je že s početka prisvajal čarovne lastnosti in moči, ampak ko jej je bil imé po svojem prenáredil, dal jej je po-

¹⁾ Navadna potočnica (*myosotis palustris* L.), ki slove v velrušč. nezabudka = n. vergissmeinnicht ima v maloruščini spomina vredno imé: ljubi mené. Gl. Zakrevskij op. cit. pg. 388.

²⁾ Prim. Pr. Sobotka op. cit. pg. 342. V Nemcih ima liebstöckel isti pomen in enako važnost. Gl. A. Wuttke Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart, 2. Aufl., Berlin 1869, na stranéh 98, 342, 343.

lagoma tudi primerno symboliko. Da bi bilo ostalo rastlini prvotno imé ligurka, javaljne bi bila postala (kakor tudi v Liguriji ni bila) znamenje zveste ljubezni in kar se jej še sicer prisvaja.

V tem oziru imamo dobro analogijo v národnih pripovedkah, razpravljajočih postanek kakšnega mesta, sela ali gradú, vzlasti po krajih, ki so bili nekdaj slovanski, a je zdaj zaseda nemško prebivalstvo. Ker so ljudstvu nemškemu imena takih krajev nejasna, razlaga je po svojem, in zares postane iz slovanske besede nemška, dasi z jezikoslovnega stališča ní med njima prav nobene sorodnosti. Da boljše osvetim kar mislim, stoj tukaj tak primer. Mnogo krajevnih imén slovanskih je stvarjenih po brezi (staroslov. bréza, betula). Nemci so prekrstili dotična imena po krajih in časih prav različno in med drugim tudi v Fresach, Friesach, Friesack. Poslednja beseda zvoní popolnoma nemški in je bila povod narodnej ali ljudske etymologiji. Pravljica namreč poroča, da je bil nekdaj zlodej vse samopašne plemiče polovil in utaknol v veliko vrečo, s katero je vesel frčal proti peklu. V Friesacku zadene se tako močno ob crkvéni stolp, da se vreča nekoliko pretrga in četrtnina plemičev popada na tlá. Bili so jako veseli, da so ušli vragovim krempljem in v zahvalo nadeli so kraju imé Frie-sack = Frei-sack.¹ Kakor je tú iz podomačenega krajevnega imena nastala pravljica, prav tako dobila je tujega naziva rastlina v nas svojo symboliko, kose jej je bilo toliko izpremenilo imé, da se je glasilo slovanski.

Krek.

Slovenske besede v koroškej nemščini.

Spisal *Davorin Trstenjak.*

Te besede sem nabral iz Lexerjeve knjige: „Kaernth. Idiotikon“. Gotovo jih še med narodom več živi. Gospodje koroško-slovenski duhovniki, kateri med Nemci pastirijo, nabrali bi jih lahko in v tem listu objavili, ker take zbirke niso samo važne za jeziko-, temveč tudi za zgodovinoslovca. Že rajni slavni Jarnik je takih besed nekoliko nabral, ali tudi ne popolnoma. Ta zbirčica utegne bivati komu v spodbudo. Slovenske besede v koroškej nemščini so té-le:

Balanka, Rollkegelbahn, v koreniki in obliki slov. valjanka, iz valjam, rolle, wälze.

¹ A. Kuhn Märkische Sagen und Märchen, Berlin 1843, pg. 153, 154.

- Barless, Specht, tudi po Tirolskem znana beseda, = barglez, brglez.
- Glupp'n, heimliche Blicke thun, staroslov. gryp-ati, malorus. hlyp-nut, circumspicere, holsteinsko glupen, anschielen, in sleško glupsch, tückisch; ta beseda je iz slovanščine.
- Gosch, Mistgosch, Karren, worin der Dünger auf die Anhöhen geführt wird, slov. koš geflochtener Wagenkorb.
- Grah'l, Grahélizen, Rosswicke, slov. grahol, graholica isto.
- Graupe, etwas zusammenhockendes, slov. krôp, gedrungen, gekrümmt.
- Grotam, Wagen mit zwei Rädern, slov. grote, sansk. garta, Karren.
- Grûda, Stück, Brocken, slov. gruda z enakim pomenom.
- Gruschger, Guschger, Eidechse, slov. kuščer.
- Gandl, ein Mensch, der viel, aber wenig Gediegenes spricht, slov. godem, godla s sličnim pomenom, v besedi gandl je ohranjen še stari nosnik: gand.
- Gaug'ln, heftige Bewegung machen, slov. guglati, schaukeln.
- Gatschele, Schwein, slov. kočë, kočka, na Goriškem in pri Slovencih na Venetskem: kokec, Ferkel, magyarski kotsa, porca, iz slov.
- Grougge, Krummbein, slov. krak, krok, kruk, isto.
- Gratschen, crocire, slov. kračati, krokati, krokar, corvus.
- Happen, schnappen, slov. hapati, isto.
- Katschen, schlechte Hütte, slov. kočã.
- Körpen, den Fröschen den Kopf abschneiden, rusk. korpnut, scindere.
- Kruden, Erdscholle, slov. gruda.
- Mauken, nach Feuchtigkeit riechen, moknoti — moker — mokrota.
- Maundln, zögern, slov. mudim, eunctor.
- Megg'n, verwunden, slovaški magovat, srbski maz-nut, einen starken Hieb versetzen.
- Mâsn, die Augen zudrücken, slov. mežati.
- Oule, dummer Mensch, slov. ole, slovaški ole, ruski ol-uh z istim pomenom, pimeri še al-ša (auša) Närrin.
- Peil, Holzpropf für das Spundloch, slov. pila, pilka.
- Plutzen, pudendum muliebre, slov. pyca, pyčka, isto, česki pyj, membrum virile.
- Puttele, Lockruf für Hühner, rusk. in slov. puta, Henne.
- Popplat, mit Knospen versehen, slov. pop, popje, popike, Knospen.
- Putsch, Wassergefäß, slov. buča.
- Petschet'n, gebratene Rüben, slov. pečetina.
- Prentln, beim Liebchen nächtliche Besuche machen, ruski prentat,

- comprimere, prjatat iz prentat, verheimlichen, vestecken, Prentlhütte, Ort zum Verbergen.
- Rabisch, rabousch, rosch, Kerbholz, slov. rovaš, dialekt. rouš.
- Raggl, eine Stange, welche noch mit einem Theile der zugespitzten Aeste versehen ist, slov. raglica, rajca isto, litovsk. raginti, stacheln.
- Rack, das grüne schleimichte Wassermoos, po aphaeresi, ker koroško-slov. narečeje gutturalce težko izgovarja, slov. krak. Glej Scheiniggov „Obraz“, Kres I.
- Schalaz'n, sich mit jemanden unterhalten, slov. šaliti, scherzen, spassen.
- Storre, Stock, slov. štor.
- Tappn, Schlag, slov. tep, tepem, schlage.
- Tröbe, Kuhfutter, das abgebrüht und mit Kleien untermischt ist, slov. otrobe.
- Tumpet, abgestumpft, slov. tumpast, tumpat, staroslov. tap, obtusus.
- Tetschen, schlagen, iz tolč, tlč.
- Tschap'n, mit einer Ruthe schlagen am Tage der unschuldigen Kinder, slov. ščapati, šapati, ščap, ščapee, Ladstock.
- Tschoja, Schöjen, Nusshäher, v štajerskej in tirolskej nemšč. znano, slov. šoja.
- Tschuk, Uhu, slov. čuk.
- Tscherfel, schlechter Schuh, slov. črevelj.
- Tschreapp'n, Scherbe, slov. črep, črepinja.
- Tschutschele, vulva, slov. cuca.
- Tschüppl, Büschel, srb. čupa, Haarbüschel, tirolskonem. tschaupmoas, die Haubenmeise, slov. čuparica; Janežič ima dialekt. čauparea.
- Tschischken, tirol. tschitschen, aufleuchten, slov. čučkati, na Blaževo se z blagoslovljenimi svečami čučka, sansk. çuč, lucere. Iz tega debla so slovenska imena: Čuček, Čučko.
- Tschuggn, niedertschuggn, hocken, slov. čučnut, kučnut, čuknut, isto.
- Tschmoigge, halbgedrückte Birne, slov. cmokat, knetten, drücken, cmok, Knödl, der gedrückte.
- Tschappln, unverständlich reden, slov. čebljati.
- Tschouder, tschöderle, zerzaustes, buschichtes Haar; tschoudret, slov. koder, kodrast. Tudi srednjenemški kuder, stuppa, floccus, dialekt. kauder, švicarski: kûder floccus lanae, kauderig, stuppen, dolnjenem. kudderich horridus de capillis, a gotovo so te besede iz slovanščine, ker jih skandinavščina in gothščina ne poznate, dočim

razširja staroslov. deblo kad svoje veje po vseh slovanskih jezicah; rusk. kudélъ, polsk. kądziel, gorenjeluž. kudzel, česk. kuděl, srb. kudelja, celó lotiški kôdelš, fasciculus stuppae, in ker nemški jezik glasnika *k* ne izpreminja v č, je tschodrat, tschodrig gotovo iz korotanske slov. sprejeto.

Tschoppen, verstoppehn, primeri: čep.

Zenizen, Grundstück nahe an einem Walde meist moosichter Art, menda iz senca, v senčnatem kraju ležeče zemljišče.

Zorkln, die Zäpfchen der Eicheln, iz čvorkelj, srb. čvor, Knotten, Knollen.

Zwilln, laut schreien, slov. cviliti.

Zurre, grosser Sack von grober Leinwand, slov. šura (Jarnik, Etymolog. 123) rusk. ščura, Sack.

Zauchen, Bach der nur beim Regen fließt, slov. Suha.

Wusele, Wuschele, Laus in der Kindersprache, slov. vuš, uš.

Poročilo o hrvatskeji književnosti.

Spisuje *J. Steklasa*.

IV.

1. Književno eviecé Lavoslava Vukelića. Pribral Bude Budisavljević. Sa slikom, u vrlo elegantnom izdanju, tiskom „dioničke tiskare“; osmina, str. 313. Ciena za predbrojniko 1 for. Drugo izdanje. Lavoslav Vukelić ni mnogo pisal, ker je dosta mlad umrl, ali to, kar je napisal, je zares cvetje. Njegov prijatelj, veliki župan, izdal je po njegovej smrti zbrane pesni in pripovedi, ki so se tako hitro razprodale, da je knjiga doživela v kratkem drugo izdanje. Jezik je krasen in v vsakem oziru dovršen.

2. Pedagogija. I. dio. Uzgojoslovje. Sastavio Stjepan Basariček, učitelj kr. preparandije u Zagrebu. Drugo, posve preradjeno izdanje. Naklada hrv. pedagogijsko-književnog zbora. 1882. Osmina, str. 214. Tisak Albrechtov. Ciena 1 for. Paedagogiškoko-književni zbor v Zagrebu izdal je že več paedagogičnih knjig, ter opozorujem ná-nje naše slovenske paedagoge pri sestavljanji šolskih knjig za naša učiteljšča, ktera postanejo sčasoma slovenska.

3. Slavonija od X. do XIII. stoljeća. Razpravica, što ju je povodom spisa „Die Entstehung Croatiens“ od F. Pesty-a napisao V. Klaić. Zagreb. 1882. Ciena 40 nov. Tisak dioničke tiskare. Tajnik pri magyarskeji akademiji v Budim-Pešti, F. Pesty, je na početku l. 1882. izdal brošuro „Die Entstehung Croatiens“, v ktereji se trudi dokazati, da je bila današnja Hrvatska (posebno pa županije zagrebska, varaždinska in križevska) že od X. veka del Ogerske, da je v XIII. veku dobila ime Slavonija in še le v 18. veku postala Hrvatska. Na to drzovito trditev odgovoril je V. Klaić v navedeneji knjižici prav temeljito in jasno, da so bili v teh predelih Hrvatje gospodarji od 7. veka do dandanes, a Magyari samo do Drave. Za historika so te razprave prav podučljive.

4. Društvo sv. Jeronima v Zagrebu je za leto 1882. izdalo pet knjig in sicer: 1) Život svetaca i svetica božjih za mesec kolovoz od dr. Franje Ivekovića. 2) Vinogradarstvo i pivničarstvo za puk. Napisao Fran Kuralt, tajnik gospodarskoga društva. 3) Vjekopis dra. Jurja Dobrile, biskupa tršćansko-koparskoga. Napisao Cvjetko Rubetić. Sa slikom. Ciena 30 nov. Lep životopis vrednega škofa, kterega življenje je opisano tudi v koledarji družbe sv. Mohorja. 4) Domaća dvorba bolestnika. Napisao prof. dr. A. Lobmayer. Kot dodatek djelcu je napisal Cv. Rubetić: „Kako se je bolestniku skrbiti za dušu?“ Ta knjiga je pisana za narod v prav domačem slogu ter bode za ljudstvo od velike koristi. Slavni odbor družbe sv. Mohorja bi slovenskemu narodu gotovo ugodil, ko bi mu slično delce podaril. 5) Danica, koledar i ljetopis družtva svetojeronimskoga za g. 1883. Ta koledar se tiska v 22.000 iztisih, najboljši dokaz, kako je med narodom razširjen. Društvo sv. Jeronima v Zagrebu je osnovano na istih temeljih in v isto svrhu, kakor naše slovensko društvo sv. Mohorja, ter se je začelo prav lepo razvijati. Letni član plaća 50 kr.; utemeljitelji pa se delé na tri rede in sicer po svoti, ktera se ima vplačevati. Član prvega reda plaća 15 for., drugega reda 10 for. a tretjega 5 for.; prvi dobi po tri iztise vsake knjige, kolikor jih društvo izda, drugi po dva, tretji pa po en iztis. Društvo še ni tako v narodu razširjeno, kakor naše slovensko, ali tudi to bode sečasoma, posebno ker se zato zavzímlejo javne oblasti, dočim se pri nas samo častita duhovščina največ trudi, da se društvo vzdrži in razširja.

5. Matica Hrvatska v Zagrebu je izdala za l. 1881. v vsem sedem knjig, in sicer pet za svoje članove za navadni (3 for.) letni prinesek, dve pa je prevzela v svojo naklado ter jih daje svojim članom za zmanjšano ceno. Knjige za člane so sledeće: 1) Šulek. Lučba za svakoga. Sa slikami. Ta knjiga je zares lepa, pa tudi praktična, posebno za gospodinje. Vredno bi bilo, da tudi Matica Slovenska slično knjigo na svetlo spravi, kajti takih praktičnih knjig Slovenci kaj pogrešamo. 2) Duruy-Tomić. Poviest grčka. To je prva knjiga obéne povesti, ktero je naumila Matica Hrvatska izdati. Nam se knjiga ne dopada, ker je prevod iz francoskega, pa vrh tega še jezik prav okoren. 3) Jurković. Sabrane pripoviesti. Svezak II. Jurkovićeve pripovesti se prav rade čitajo, ker se v njih nahaja mnogo naravnega humorja, a jezik pisateljev je klasičen. 4) Miler. Cviet i Miljenko. Tragedija. To delo je nagradjeno. 5) Šenoa. Izabrane pjesme. S uvodom Fr. Markovića. Elegantno izdanje. — A v nakladi svoje je izdala „Matica“: Prievodi grčkih i rimskih klasika. In sicer: Svezek 1. Homer. Odysseja. Preveo T. Maretić. Za članove „Maticе“ 1 for.; knjižarska cena 1-50 for. Svezek 2. Sallustij. Djela. Preveo Ad. Veber. Za članove 40 nov., v knjižari 60 n.

Za l. 1882. bode izdala „Matica Hrvatska“ zopet mnogo lépih knjig, in sicer „Smičklasovo poviest hrvatsko“ I. del, potém od prirodoslovnih lepo ilustrrovane „knjige izumov“ od dr. M. Kišpatića; na dalje se obeća prof. dr. Blaža Lorkovića: Razgovori o narodnem gospodarstvu. V zabavnej knjižnici pa misli izdati „Matica“ najboljša domaća belletristična dela Janka Jurkovića, Jos. Eug. Tomića in Ferde Becića, pa morda tudi kak izvrsten prevod iz slovanskih belletrističnih del. Slovencem, ki razumejo hrvatski, priporočamo, da pristopijo k „Matici“ kot članovi, kajti za 3 for. se ne dobi nikjer toliko krasnih knjig, kakor pri tem društvu. Prijaviti se more vsak pri svojem poverjeniku, kjer pa tega ni, direktno pri blagajniku gosp. Ivanu Kostrenčiću v Zagrebu. — Od grških klasikov bode „Matica“ izdala za l. 1882. Homerovo Ilijado v prevodu od Tome Maretića.

Drobnosti.

Glasbena Matica. Glasbena Matica je ravnokar razposlala svojim udom skladbe za l. 1882. in podala slovenskemu občinstvu lepo vrsto glasbenih proizvodov.

a) V tihem mraku. Fantazija za klavir zložil F. S. Vilhar. Op. 36. To je prav čedna in nežna skladba. Vse je tako melodično in mило izvedeno, da odgovarja cela kompozicija popolnoma svojemu naslovu. Od igralca se sicer tu ne terja posebna tehnična spretnost, ali komad postane po tém nekaj težji, ker se mora strogo na razna znamenja paziti, kako se naj igra; kajti ináče se lahko izgubi utis, kterega hoče skladatelj pouzročiti po izpremembah, kakor slikar po menjajočej se senci in svetlobi.

b) *Mornar.* Pesen za niži glas zložil F. S. Vilhar. Op. 66. Ta pesen je pač le za močen in dobro izurjen bas. Razna čutila, ki se v besedah izražajo, moramo tudi v skladbi nahajati, in to je g. Vilhar izvrstno pogodil. Treba je le, da to pevec dobro izrazi in poslušalcem v srce utisne, ali za vse to potrebujemo močnega in dobro olikanega glasú. Skladba, v *c*-molu recitativno začeniši, kakor da kaže notranjo nemirnost, vzbuja v sledečem *des*-duru stavku, mehkejše, rekel bi skoro otožno čútje, izraža v *es*-duru večjo odločnost, ki še v allegro *c*-mola narašča, a slednjíc se vrača k mehkeemu, nežnemu „andante“ (*des*-dur). Na vsak način se mora ta kompozicija k najboljšim svoje vrste prištevati! Kot pogrešek smo le zapazili, da se je na str. 4. v 3. mahu pre-mestilno znamenje *b* pred *d* v pevskem glasu izpustilo.

c) „Glasbena Matica“, kitiica slovenskih narodnih pesnij podaje v X. zvezku ednajst večjidel narodnih napevov, ktere je za mešan in za moški zbor sestavil, uredil in harmonizoval Anton Foerster. — Harmonizacija odgovarja celó značaju teh pesnij, in je priprosta in naravna. Jako ljubko in dražljivo se poje pesmica: „Popotnik pridem čez goró“. Ali pa bode prva pesen: „Ko dan se zaznava“ v šestih glasovih peta, kjer se sopran in tenor v oktavah spajata, poseben utis delala, o tem bi pač dvomili; zdi se nam preoster. — Zvezek XI. sodrúže „Vojaci na poti“, za moški zbor uglasbil Anton Nedvéd. To je samostojna skladba, ki zahteva močen zbor zavoljo svoje dolžine, kakor tudi ker se mora odločno in krepko peti. Nektère posamnosti so prav lepe, a véasih se čújejo glasovi, o kterih bi človek mislil, da jih je že kje drugje slišal. — V zvezku XII. nahajajo se „Štirje slovenski napevi“, ktere je uglasbil Anton Nedvéd. Vsi štirje zbori so prav mični, vendar se nam dozdevlje, kakor da bi se bil skladatelj neke druge „zvezne“ (štev. 1) v *d*-duru in druge podoknice (štev. 3) tudi v *a*-duru temno spominjal, ali ta oddaljena sorodnost je le poznavalcu vidljiva. — Slednjíc še omenimo „Lavoriko“. To je kitiica slov. narodnih pesnij za vsak glas posebej, in jo moramo vsakemu priporočati, komur je kaj do slovenskega petja. Letos nahajamo v njej 17 pesnij.

Iz navedenega razvidijo naši čitatelji, da deluje „Glasbena Matica“ lepo in uspešno. S takim delovanjem si bode gotovo še več prijateljev pridobila, in ona zasluúže, da jej postane ud in podpornik ne le vsaka čitalnica ali pevsko draštvo, temveč tudi posamezniki, kterim je le mogoče udeleževati se lepega slovenskega petja. Za dva gold. se gotovo vsakemu dovolj ponuja!

M.

Geometrija za nižje gimnazije. Spisal dr. Fr. vitez Močnik. Po devetnajstem natisku poslovenil J. Celestina. Prvi del. V berilo vtisnenih je 126 slik. V Ljubljani. Natisnila in založila Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1883. — Knjiga, ki ima služiti že od početka prihodnjega šolskega tečaja kot učna knjiga v prvem gimnazijskem razredu, zadostuje popolnoma na vse strani, in ni dvomiti, da jo bode kot učno knjigo tudi visoko ministerstvo potrdilo. Prestava nemške učne knjige je točna, vse one prednosti, ktere smo že navedli pri prestavi „aritmetike“ (glej Kres 1882. št. 12.), nahajajo se tudi tu. V marsikterem oziru nam pa ugaja „geometrija“ še bolj,

kakor „aritmetika“. Gosp. prelagatelj se ni pretesno naslanjal na nemški original — in tako je jezik gladkejši, stavki kračji, kakor tam pa tam v aritmetiki. Nekatere pomanjkljivosti pa, ki se v originalu nahajajo, so se v prevodu odstranile. Tako se na pr. bere ne le v Močnikovih nego tudi v nekterih drugih nemških knjigah izrek: „das Dreieck ist eine von drei Geraden begränzte Figur“. Ako se pa že prej določi, „da imenujemo vsako ravno ploskvo, katero omejujejo črte, lik“, mora se tudi reči: „ravno ploskev, katero omejujejo tri daljice (t. j. ravne črte), zovemo trikotnik“. Tisto velja tudi o četverokotniku — mnogokotniku.

V §. 50. se bere pravilno izvod: „Vnanji kot trikotnikov je jednak vsoti obeh dveh notranjih njemu ne priležnih kotov“. Zakaj se potem v istem §. še govori o „zvnajnem kotu nasprotnih znotrajnih kotih“, ni razvidno; ravno tako ne, zakaj se že v §. 45. razlaga o „nasprotnih kotih v trikotniku!“ To bi se bilo lahko izpustilo.

Terminologija nam vseskozi jako ugaja, in za naše razmere je najpripravnejše, da se v šolskej knjigi slovenskemu izrazu vsakokrat nemški ali sploh znani terminus dostavi; kajti učenec mora vedeti oba izraza skupaj, potem si jih lahko zapomni! Sem ter tja še nahajamo za isti pojem razne izraze, boljše bi menda bilo, da bi se le enega izraza posluževali, tako da bi se ne reklo enkrat „umanjeno“, drugokrat pa „umaljeno“ (?), „razstoja“ — „rastoj“ itd.

Utis zvananje oblike pa je vseskozi prijeten. Tisk pravilen in čist. Tiskovnih pomot ni skoro najti, nekterih malenkostij pa nam ni treba omenjati, kakor da mora na strani 85. v vrsti 14. od spodaj stati MZ namesto AZ. Slike so pravilne in prav lepo izdelane; črki Q in X ste se odstranili, kakor so se tudi g = grundlinie, h = höhe, f = flächeninhalt, s črkami o = osnovnica, v = višina, p = ploščina zamenile.

Omenili bi še, da nam ne ugaja pisava: „dve daljici sta jednaki“ ali „dve premi, kateri stojita“ itd. Je-li treba, izogibati se pravilnih oblik *ste*, stojite za f. n. dual? Vsled te pisave so se menda tudi pomote vrinole, kakor na pr. ona na str. 73. v 3. vrsti od spodaj „so — razdelnici“. Z „aritmetiko“ in „geometrijo“ smo tedaj za to in prihodnje šolsko leto preskrbljeni, in častitamo gosp. prelagatelju k uspešnemu delovanju!

V. Borštner.

Paedagogica XIII. V 8. številu goriškega lista: „Folium Periodicum Archidioeceseos Goritiensis“ od l. 1882. beremo na str. 238—244 prav zanimivo razpravo pod naslovom „Paedagogica XIII.“ o krivih in prisiljenih uzorih naših pesnikov. Spis je obelodanil znani naš sodelavec, dr. Mahnič, professor bogoslovja v Gorici, in mi ga vsem latinščine večim čitateljem priporočamo. Ob enem pa pričakujemo, da bode g. pisatelj svoje razprave nadaljeval.

S.

Mačcha. Novela gospé Pavline Pajkove v českem prevodu. V Brnu na Moravskem izhaja letos že drugo leto vsakega 1. in 15. dne v meseci „Zora“, časopis zábavně-poučný“. List, kterega ureduje g. B. Popelka, je blizu tako uravnan kakor naš list ter prinaša zraven podučnih člankov mnogo zanimivega berila. Letos je začela 1. števil. „Zorina“ v prevodu donášati novelo gospé P. Pajkove, Mačcho, katero smo bili mi v lanskem Kresu svojim čitateljem podali. Naši bratje Čehi se ne bojijo, kakor Slovenci, prevajati duševnih proizvodov drugih slovanskih narodov in jih svojemu občinstvu podajati, dobro vedó, da se narodi tako najbolj med seboj spoznavajo. Mimogredé omenimo, da se med vsemi Slovani skoro najbolj Čehi za naše slovstvo brigajo in ga svojemu občinstvu v prevodih podajajo. Tudi iz prevoda novele Mačche daje se sklepati, da vedó drugi Slovani duševne proizvode marsikterih naših pisateljev bolje ceniti nego Slovenci sami! Zora obsega vsakokrat 3 pole v 4° in veljá na leto le 3-60 gld. Vsem češčine zmožnim čitateljem priporočamo najtopleje ta izborni češki leposlovník!

S.

Tri pesni S. Gregorčiča v nemškem prevodu. V 3. in 4. 5. številki nemškega časopisa „Slavische Rundschau“ obelodanil je v nemškem prevodu naš sodelavec Igo Kaš, pod imenom I. K. Wienfried tri pesni S. Gregorčiča, in sicer „Izgubljeni cvet“, „Sroč sirota“ in „V pepelnični noči“. Vzlasti zadnjo pesen je g. Kaš kaj lepo prevel ter s tem pokazal, da ima, kakor slovenski jezik v „Popotnih spominih“, tudi nemški v svojej oblasti. Pri tej priliki opomnimo, da nam podaja „Slavische Rundschau“, ki je zdaj z „Reforma“ združena, marsikaj podučljivega. Tu bemo povest H. Sienkiewicza, pesni lužicko-srbskega pesnika Andreja Zejler-ja, bosniško pripovedko „Zlatumbeg“; tu nahajamo obširno kulturno zgodovinsko razpravo o poljskem ženstvu v XVI. XVII. stoletji, in vsak zvezek nas podučuje o slovenskem delovanju raznih slovanskih narodov. A ker tudi „Reforma“ slovenska načela zastopa, priporočamo ta list svojim čitateljem. Veljá na mesec 1 gld. na leto 12 gld. in se zdaj naročuje: Dunaj, VIII. Wickenburggasse 19. S.

† **Sebastijan Žepič**, kr. profesor velike gimnazije v Zagrebu, umrl je po kratkej bolezni 9. januarja t. l. ob 9 uri zvečer. Žepič je rojen 18. jan. l. 1829. v Gojzdu poleg Trziča na Kranjskem. Šolal se je v Ljubljani in dovršivši l. 1851. matura z odliko študiral je klasično filologijo in slovenščino. Služil je za profesorja najprej v Varaždinu, potem v Zagrebu in le nekaj časa v Novem mestu, od koder je zopet prišel v Zagreb. Rajniki je bil jako marljiv filolog. Izdelal je prvi med Slovenci l. 1875. za naše slov. gimnazije „Latinsko-slovenske vaje za I. gymn. razred“, po Jul. Alb. Dünnebertju, in spisal „Slovar k latinskim vajam za I. in II. gymn. razred“; in sicer je prvi del latinsko-slovensko-nemški, drugi pa slovensko-latinski. S temi knjigami je Žepič pripomogel, da se je mogla praktično rabiti „Latinska slovnica za slovensko mladež“, katero je spisal l. 1874. naš zaslužni P. Ladislav Hrovat, gymn. prof. v Novem mestu. Za Hrvate ima Žepič razven tega, da je bil eden najboljših profesorjev na Hrvatskem, kakor „Pozor“ piše, še to zaslugi, da je sodeloval pri velikem akademijemskem rečniku srbsko-hrvatskem in izdelal z dvema kolegom skupaj „Veliki latinsko-hrvatski slovar“. Pri vsem tem pa ni svoje slovenske domovine nikdar pozabil. Zahajal je večkrat v svoj rojstni kraj, obiskaval kras svoje gorenjske strani, Blejsko in Bohinjsko jezero, ter se vedno zanimal za procvet našega slovstva. Med mnogimi drugimi listi bil je vztrajen naročnik tudi našemu ter marsikaj žrtvoval za slovensko stvar, če mu je tudi bilo devet otrok rediti, izmed katerih je pri svojej smrti sedem neoskrbljenih zapustil. S. Žepič zasluži, da ga stavimo marsikomu Slovincu njegovega stanú v posnemovalen zgled; kajti le potem, da se ves učiteljski svet slovenski zanima za znanstveno delovanje in se ga udeležuje, dojde našemu, vzlasti znanstvenemu slovstvu boljša bodočnost. Zatorej slava Žepičevemu spominu! S.

† **Jože Žuža**, vrl narodnjak in pivovar v Žalci na Štajerskem, umrl je 10. jan. t. l. Lahka mu zemlja!

V Ljubljani sedež c. kr. namestnije za Primorje in Kranjsko. V starih časih Habsburškega vladanja teh dežel bilo je Primorje vedno s Kranjsko pod isto upravo zedinjeno, ker je slednja dežela prirodna zaslonba primorskemu avstrijskemu svetu. V to kolo ni le spadal Trst ampak tudi Reka, tedaj obé največji pristanišči sedanje Avstro-Ogrske. Še leta 1860. so pričakovali, da pride c. kr. namestnija za te dežele zopet v Ljubljano! Zdaj, ko slovenske občine prosijo za nadsodnijo v Ljubljani, ko štedilna komisija preiskuje, kje bi se dalo kaj skréiti na blagor državnej blagajnici, ko tretjič državi opasni živelj uspešno spodkopava brez svoje prirodne zaslonbe preozki primorski svet, zdaj se vsak domoljub in zvesti Avstrijan prerad spominja stare upravne zveze teh dežel. Zato utegne marsikoga danes zanimati uredba modre cesarice Marije Terezije, ki je leta 1747. zadnjokrat z lastnoročnim podpisom ukazala, naj

bode Ljubljana sedež c. kr. namestnije teh dežel. To pismo je v roke dobil naš pokojni J. Bleiweis vitez Trsteniški ter ga 18. julija 1860 v Novicah (stran 231) objavil. Glasi se tako-le: „Instruction für die neuaufgestellte Repräsentation in Krain“ 15. aprila 1747. „Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden römische Kaiserin etc. . . . „Nach welcher Unsere, über das Herzogthum Crain, die beude gefürstete Grafschaften Görz und Gradisca, wie auch unser Littorale Austriacum die Städte Triest, Fiume und unsere Zrin- und Frangepanische Fiscal-Meergüter im Buccarischen Dominio neu resolvirte königliche Cameral-, Commercial- und politische Repräsentation in der Stadt Laibach, bei denen, derselben zu besorgen obliegenden, das Camerale, Commerciale, Publicum, Politicum & Provinciale betreffenden agendis und der Ihre zu solchen Zweck anvertrauten Activität, sich zu verhalten und zu benehmen haben wird“ — „Und zugleich, nachdem wir über besagtes Herzogthum Crain, Görz, Gradisca und das Littorale, Triest, Fiume und die Buccarischen Meer-Güter, eine eigene königliche Repräsentation von einem Präside, Vice-Präside und fünf Rätthen, dann zwei Secretären, anzustellen, durch dieselbe das Camerale, Commerciale, Provinciale, Contribunale und alle andere Publica besorgen zu lassen Ihre königliche Repräsentation aber den Sitz in unserer landesfürstlichen Stadt Laibach anzuweisen allergnädigst befunden“ i. t. d.

Dr. F. Simonič.

Društva „Triglava“ prvi častni član. Literarno - akademično društvo „Triglav“ v Gradci izvolilo je v glavnem zboru dne 13. januarja t. l. znamenitega učenjaka in iskrenega rodoljuba gosp. prof. dr. Gregorja Kroka za prvega svojega častnega člana. Nas je ta čin društva „Triglava“ jako razveselil. Vidi se, da veje v njem zdrav in čil duh, ki povzdiguje samega sebe in navdušuje druge; kajti tam kjer se častijo možje znanstveno za svoj narod delujoči, ceni se tudi znanost sama!

Indrov ali Indrin? Na str. 47. v vrsti 10. od spodaj beri nam. „Indras-ovo nebó“: „Indrovo nebó ali Indrino (Indra) nebó“. Jaz mislim, naj bi se pridevniki sansk. moških debel na *a* (nom. sing. -as, na pr. durgá-s) izobraževali s končnico — *oe*, od ženskih debel na — *á* (nom. sing. durgá) s končnico — *in*. Sicer izgubimo razloček med moškimi in ženskimi samostavniki. Ako pišemo torej le: „Durgino teló“, ne vémo, ali to pomeni teló daemona Durga (nom. Durgas) ali pa teló boginje Durge (nom. Durgá), soproge Čivove. Zatorej pišemo z g. prof. K. Glaserjem vred v indskih pripovedkah: Čivova milost nam. Čivina milost, da že čitatelj takoj iz pridevnika spozna, je-li to bog ali boginja.

S.

Gaspar Rojko. V pojasnilo in popravek (Kres, 1883. str. 57) navedemo v sledečem, kaj pričajo krstne knjige pri sv. Petru blizu Maribora, in kaj nahajamo v Povodnem poročilu. Krstna knjiga govori: „Die 2. Januarii 1744. baptizatus est Casparus, fil. leg. hodie hora 9. Caspari Roiko et Teresiae natae Skorgethin ex Metava levts. (levantes = botri, pis.) Michaele Drozg et Maria uxore ejus per me Georgio Jucat Coop. dist. s. Martini“.

Povoden pa piše: „Royko starb am 20. April 1819 mit 77 Jahren seines Greisenalters“. Povoden poroča namreč o rojstvu Rojkovem napačno „geboren den 1. Jänner 1742“. Dosegel je torej 75, ne 77 let.

Dr. J. Pajek.

Listnica uredništva. Vsem, ki so nam želeli uspešno „novo leto“, zahvaljujemo se za to vošilo, a ob enem jih prosimo, naj naše glasilo v svojih krogih razširjajo. —

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.

Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.